

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne z osobowością prawną uczestniczące w Polskim FADN w 2009 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2011

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne z osobowością prawną uczestniczące w Polskim FADN w 2009 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż.	Stanisław Mańko
mgr inż.	Elżbieta Jasińska
mgr	Elżbieta Olewnik

Warszawa 2011

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-163-7

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1. Uwagi wstępne	7
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw z osobowością prawną w próbie Polskiego FADN.....	8
3. Analiza wyników standardowych.....	9
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych	9
3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych....	9
3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych.....	12
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	28
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	28
3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	30
3.3. Wnioski	44

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie	8
Wykres 2	Zasoby ziemi w próbie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych	9
Wykres 3	Pogłowie zwierząt w próbie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 4	Nakłady pracy w próbie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 5	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej dla próby gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych	11
Wykres 6	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Udział dzierzawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 9	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według typów rolniczych	15
Wykres 10	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych	16
Wykres 11	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną wg typów rolniczych.....	17
Wykres 13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	19
Wykres 16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według typów rolniczych	20
Wykres 17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według typów rolniczych.....	20
Wykres 18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	21
Wykres 19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	22
Wykres 20	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	22
Wykres 21	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	23
Wykres 22	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych ..	24
Wykres 23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	24
Wykres 24	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych.....	25
Wykres 25	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych	26
Wykres 26	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych	26
Wykres 27	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych.....	27
Wykres 28	Zasoby ziemi w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 29	Pogłowie zwierząt w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	29

Wykres 30	Nakłady pracy w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	29
Wykres 31	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 32	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 33	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 34	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	31
Wykres 35	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 36	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 37	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 38	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 39	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 40	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 41	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 42	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 43	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 44	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 45	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	38
Wykres 46	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 47	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 48	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 50	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 51	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 52	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 53	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej	43

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna do Spraw Rolnictwa (ang. Directorate-General for Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ- PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej- Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych rezultatów działalności uzyskanych przez gospodarstwa rolne z osobowością prawną, które uczestniczyły w 2009 r. w badaniach ankietowych prowadzonych w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polski FADN).

Gospodarstwa będące przedmiotem analizy pogrupowano według dwóch kryteriów: typu rolniczego i wielkości ekonomicznej. Wielkość ekonomiczna gospodarstw z osobowością prawną, dla których wyliczono wyniki, została ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002”.

Ze względu na niewielką liczebność zbioru (168 gospodarstw), która nie zapewniała koniecznej liczby gospodarstw do prezentowania wyników w poszczególnych typach rolniczych¹, na użytek niniejszej analizy zmodyfikowano grupowanie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych TF8, wydzielając 3 typy: gospodarstwa polowe, gospodarstwa mieszane i grupę gospodarstw pozostałych, zawierającą wszystkie gospodarstwa z produkcją zwierzęcą.

Specyfika gospodarstw z osobowością prawną wynikająca z faktu, że pod względem wielkości ekonomicznej są to gospodarstwa najczęściej bardzo duże, wymusiła zmianę grupowania tych gospodarstw według wielkości ekonomicznej. Gospodarstwa z osobowością prawną na użytek niniejszej analizy pogrupowane zostały według 5 klas wielkości ekonomicznej: < 100 ESU, $100 \leq \text{ESU} < 250$, $250 \leq \text{ESU} < 500$, $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$, $\geq 1\ 000$ ESU.

Należy w tym miejscu wyjaśnić, że analizowane w opracowaniu wyniki dla gospodarstw z osobowością prawną nie są reprezentatywne dla całej zbiorowości gospodarstw osób prawnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN. Wyniki te, będące średnimi arytmetycznymi dla zbioru 168 gospodarstw z osobowością prawną ilustrują potencjał produkcyjny i kondycję ekonomiczną tychże gospodarstw.

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację: zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Używane w niniejszym opracowaniu pojęcie „gospodarstwo” jest równoznaczne z pojęciem „gospodarstwo z osobowością prawną”.

---

¹ Zgodnie z zasadami FADN nie mogą być prezentowane wyniki dla grupy mniejszej niż 15 gospodarstw.

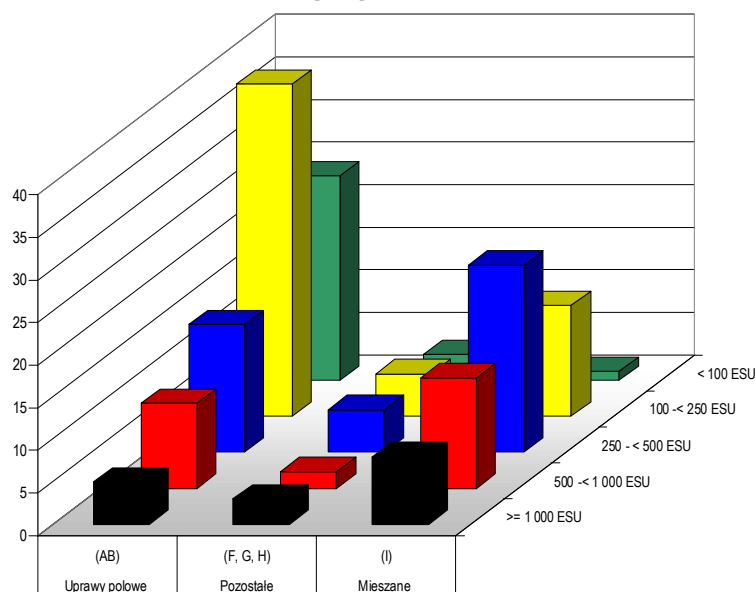

2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw z osobowością prawną w próbie Polskiego FADN

Poniżej przedstawiono rozkład liczebności gospodarstw z osobowością prawną według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych tj. typów rolniczych i wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 1).

Pod względem siły ekonomicznej, liczebnie dominowały gospodarstwa, których wielkość ekonomiczna zawierała się w przedziale $100 \leq \text{ESU} < 250$. Pod względem typu rolniczego zdecydowanie najwięcej gospodarstw specjalizowało się w uprawach polowych. Interesujące jest to, że w grupie gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie powyżej 250 ESU więcej było gospodarstw typu mieszanego, niż gospodarstw nastawionych na uprawy polowe. Natomiast w grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej poniżej 250 ESU liczebnie przeważały gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych nad gospodarstwami typu mieszanego. Tylko nieliczne gospodarstwa nastawione były na chów zwierząt.

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie

3. Analiza wyników standardowych

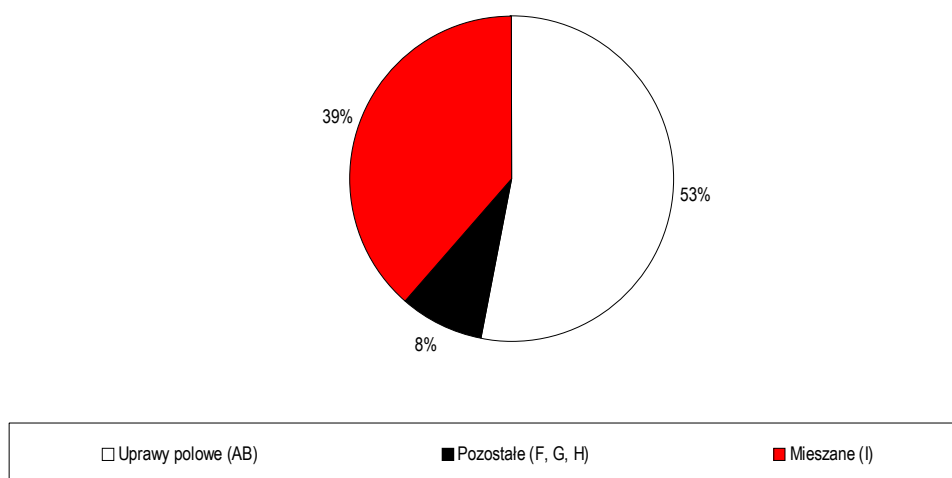
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

W zbiorze 168 gospodarstw z osobowością prawną, pogrupowanych według typów rolniczych, najliczniejszą grupą były gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (55,4% zbioru). Mniej gospodarstw (33,9% zbioru) realizowało mieszany typ produkcji roślinnej i zwierzęcej. Pozostałe typy produkcji reprezentowane były przez mniej niż 15 gospodarstw, dlatego zgodnie z zasadami obowiązującymi w FADN (zabraniającymi publikowania wyników standardowych dla próby mniejszej od 15 obiektów), nie analizowano wyników dla tych gospodarstw w poszczególnych typach. Dla zachowania poprawności rachunku zsumowano liczebności gospodarstw: typu krowy mleczne - 1 gospodarstwo, typu zwierzęta żywione w systemie wypasowym (bez krów mlecznych) - 11 gospodarstw, typu zwierzęta ziarnożerne - 6 gospodarstw, łącznie 18 gospodarstw tworząc z nich jedną grupę, którą określono w analizie jako gospodarstwa „pozostałe”.

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych

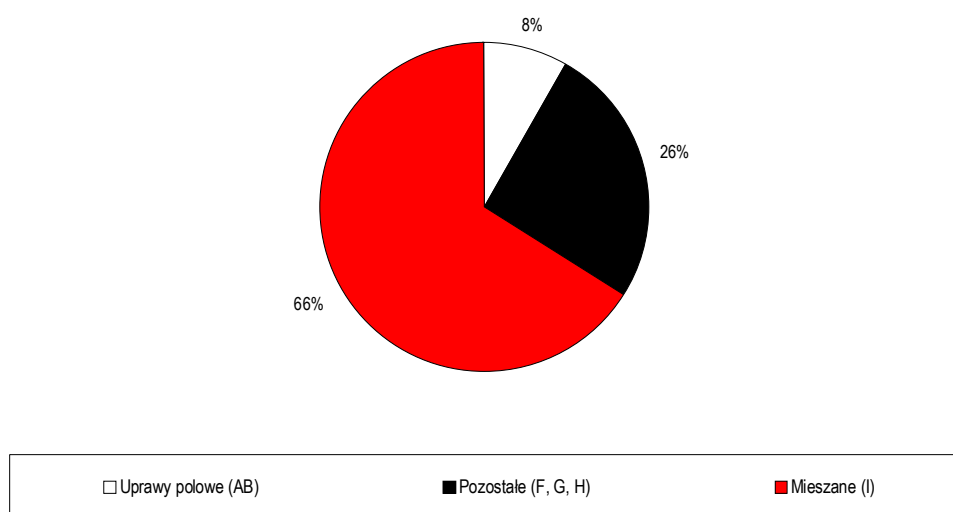
Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych uprawiały ponad połowę użytków rolnych znajdujących się w użytkowaniu gospodarstw z osobowością prawną, mniejszy areal (39%) zajmowały gospodarstwa typu mieszanego. Grupa pozostałych gospodarstw użytkowała tylko 8% ziemi rolniczej (patrz: Wykres 2).

Wykres 2 Zasoby ziemi w próbie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych

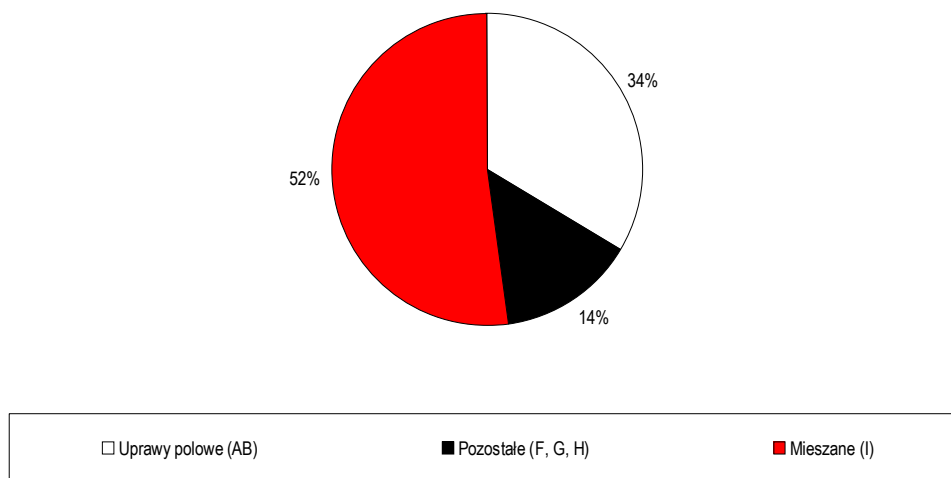
Rozkład pogłowia zwierząt w przeliczeniu na LU w gospodarstwach z osobowością prawną wskazuje (patrz: Wykres 3), że największa koncentracja inwentarza żywego (66% ogółu) miała miejsce w grupie gospodarstw z produkcją mieszaną. Nie dowodzi to jednak, że w gospodarstwach tych prowadzony był intensywniejszy chów zwierząt niż w gospodarstwach pozostałych, a jedynie jest to wynikiem jedynie ponad 3-krotnie większej liczebności gospodarstw typu mieszanego od grupy gospodarstw pozostałych.

Wykres 3 Pogłowie zwierząt w próbie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

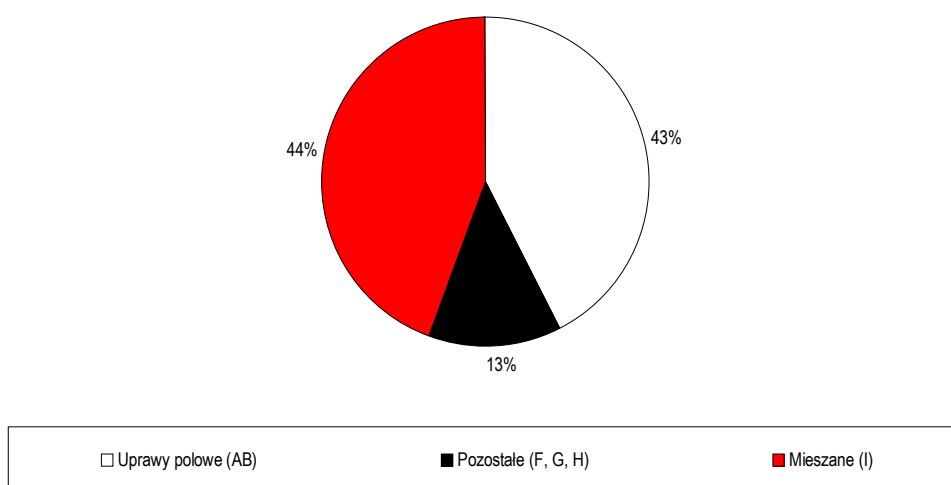
Najwięcej osób zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin pracy, w przeliczeniu na AWU (patrz: Wykres 4), było w gospodarstwach typu mieszanego (ponad połowę ogółu pełnozatrudnionych). Mniej osób pełnozatrudnionych (34% ogółu) pracowało w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych. Takie rozłożenie zatrudnienia w gospodarstwach z osobowością prawną było wynikiem pracochłonności prowadzonej produkcji. W gospodarstwach typu mieszanego niemal w równym zakresie realizowano produkcję zwierzęcą i roślinną (patrz: Wykres 8). W gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe dominowała produkcja roślinna, która zazwyczaj jest mniej pracochłonna od produkcji zwierzęcej.

Wykres 4 Nakłady pracy w próbie gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)

W 2009 r. niemal jednakowy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej miały gospodarstwa nastawione na uprawy polowe i z mieszaną produkcją, pomimo ponad 1,5 - krotnej przewagi liczebnej gospodarstw z uprawami polowymi nad gospodarstwami typu mieszanego. Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej wytworzonej przez gospodarstwa z poszczególnych typów rolniczych, odniesiona do liczebności gospodarstw w danych typach, wskazuje na znaczną przewagę produkcji zwierzęcej nad produkcją roślinną w tworzeniu tej nadwyżki (patrz: Wykres 5).

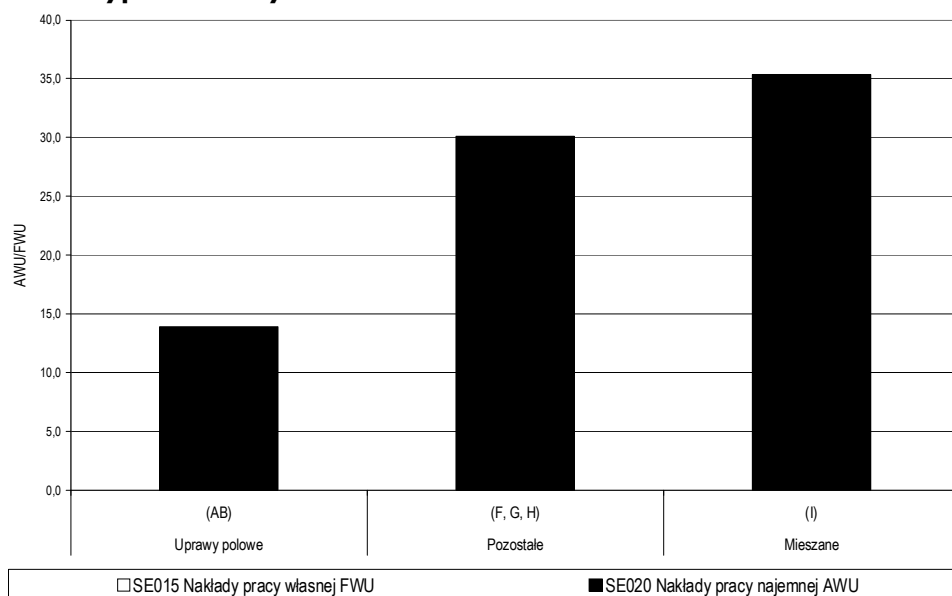
Wykres 5 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej dla próby gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw z osobowością prawną według typów rolniczych

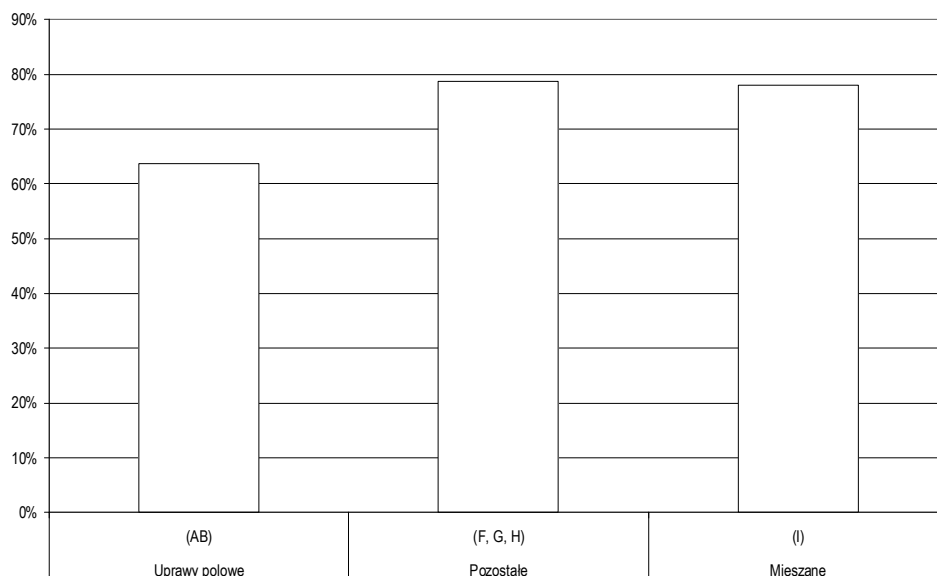
Specyfika gospodarstw z osobowością prawną polega między innymi na tym, że są to najczęściej wielkoobszarowe gospodarstwa spółdzielcze lub spółki z o.o. o dużej skali produkcji realizowanej w oparciu o pracę najemną, dlatego gospodarstwa te charakteryzują się całkowitym brakiem nakładów pracy własnej i wysokimi nakładami pracy obcej. Najwyższymi nakładami pracy na gospodarstwo w 2009 r. wykazały się gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (ok. 35 AWU), a najniższymi gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (ok. 14 AWU). Z tego faktu można wysnuć spostrzeżenie, że ukierunkowanie gospodarstw rolnych na jeden rodzaj produkcji przyczynia się do zmniejszenia nakładów pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 6).

Wykres 6 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

Udział użytków rolnych dodzierżawionych w ziemi użytkowanej rolniczo przez gospodarstwa z osobowością prawną w 2009 r. był bardzo wysoki i wynosił ok. 64% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, ok. 78% w gospodarstwach typu mieszanego i ok. 79% w pozostałych gospodarstwach (patrz: Wykres 7). Najwyższy udział gruntów dzierżawionych w użytkach rolnych gospodarstw pozostałych wynikał między innymi z tego, że w tej grupie zdarzały się gospodarstwa trzodowe i drobiarskie, które w ogóle nie posiadały ziemi własnej.

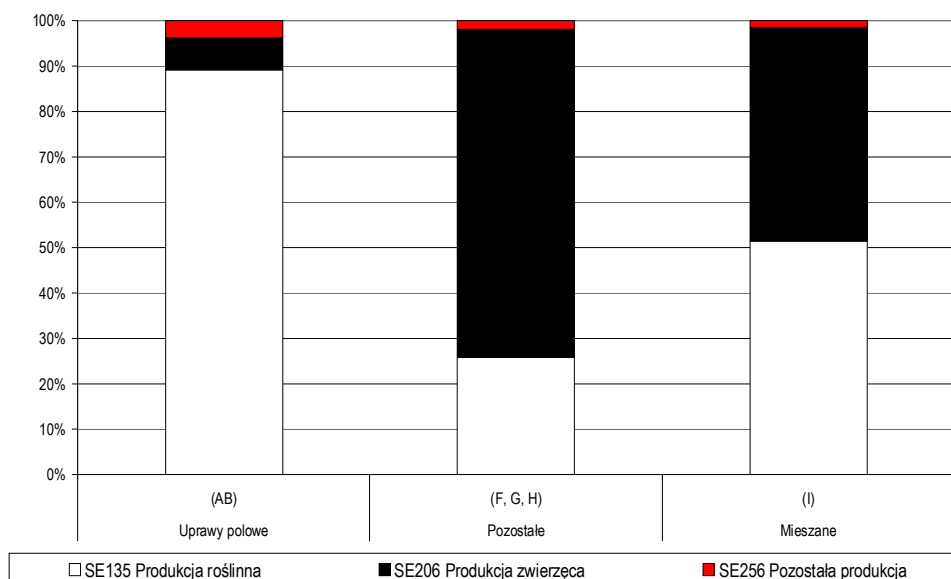
Wykres 7   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

Wykres 8 oddaje specyfikę produkcji w różnych typach gospodarstw. Zgodnie z oczekiwaniami, w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe dominowała produkcja roślinna, a w gospodarstwach pozostałych produkcja zwierzęca. W gospodarstwach typu mieszanego udział obu produkcji: roślinnej i zwierzęcej w produkcji ogółem rozłożył się niemal po połowie (z niewielką przewagą produkcji roślinnej). We wszystkich typach gospodarstw produkcja pozostała² miała charakter marginalny, jednak zwraca uwagę nieco wyższy jej udział w produkcji ogółem gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych. Wynika to z faktu, że gospodarstwa te miały przychody ze świadczenia usług gospodarstwom indywidualnym, własnym sprzętem rolniczym.

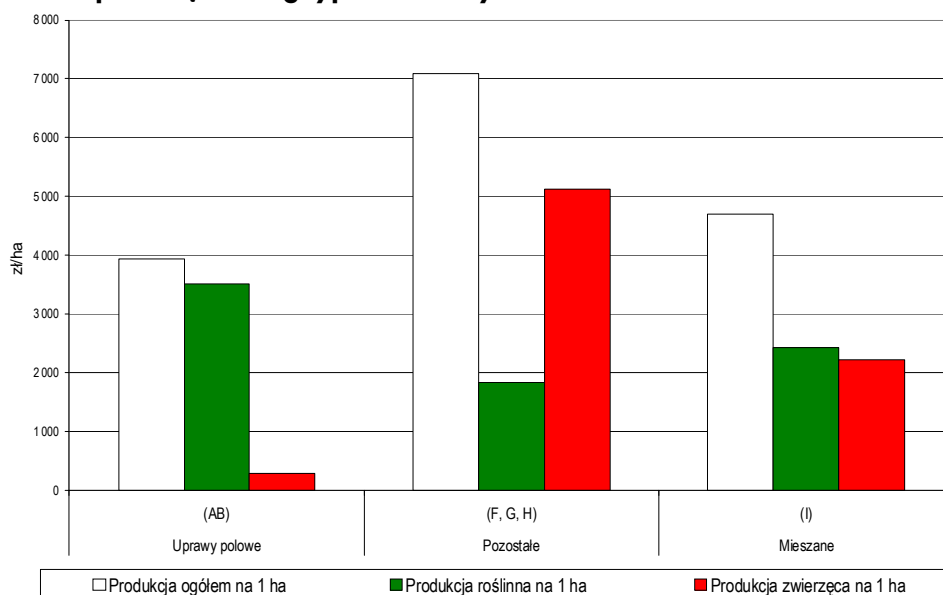
² Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 8   **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

Najwyższą produktywność ziemi (ok. 7,1 tys. zł z ha) osiągnęły gospodarstwa z grupy pozostałe (patrz: Wykres 9), w której znalazły się wszystkie gospodarstwa z produkcją zwierzęcą. Oczywiście decydujący wpływ na taki wynik produkcyjny w tych gospodarstwach miała produkcja zwierzęca, ale zaskakuje fakt, że w relacji do dwóch pozostałych typów gospodarstw również produkcja roślinna (stanowiąca najczęściej bazę paszową dla inwentarza żywego) w tych gospodarstwach nie była niska. Analiza produktywności ziemi wskazuje, że wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt (typ F, G, H) była o około 46% wyższa (5 115 zł/ha) od wartości produkcji roślinnej na 1 ha w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe (3 506 zł/ha). Natomiast w gospodarstwach typu mieszanego, produktywność ziemi dla produkcji roślinnej była nieco wyższa od produktywności produkcji zwierzęcej. Z powyższych spostrzeżeń wynika, że czynnikami determinującymi wysokość produktywności ziemi była intensywność produkcji i areal ziemi użytkowanej rolniczo. W grupie pozostałych gospodarstw znalazły się (w odniesieniu do dwóch pozostałych typów) obszarowo mniejsze gospodarstwa (szczególnie z chowem zwierząt ziarnożernych) o wysokiej intensywności produkcji.

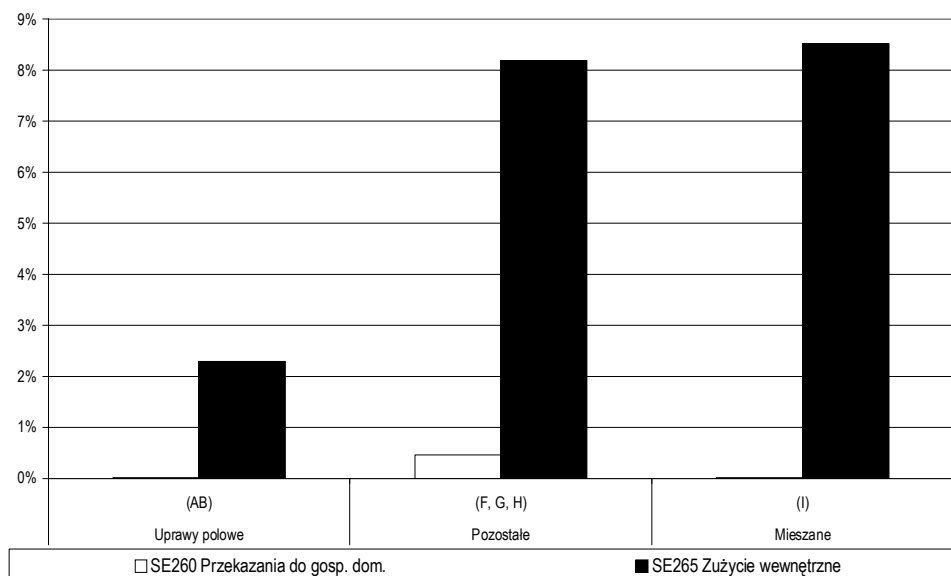
Wykres 9   **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według typów rolniczych**

Wszystkie typy gospodarstw z osobowością prawną charakteryzowały się w 2009 r. niskim wewnętrznym zużyciem produktów własnych (2,3% - 8,5% produkcji ogółem), przy czym zużycie wewnętrzne w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe było najniższe. Wynika to z tego, że gospodarstwa z osobowością prawną tylko nieliczne i w ograniczonym zakresie używały własne ziarno jako materiał siewny, natomiast bazowały na zakupionym kwalifikowanym materiale siewnym, co miało agrotechniczne i ekonomiczne uzasadnienie. Wyższe zużycie produktów własnych w gospodarstwach pozostałych i w typie mieszanym wynikało z tego, że w gospodarstwach tych używano własne produkty na paszę, które stanowiły uzupełnienie pełnoporcjowego żywienia zwierząt paszami treściwymi pochodzącymi z zakupu (patrz: Wykres 10). Jak wynika z wykresu, w 2009 r. pozostałe gospodarstwa przekazały ok. 0,5% swojej produkcji ogółem do gospodarstw domowych pracowników. Były to deputaty przekazywane comiesięcznie pracownikom (najczęściej mleko), które jako świadczenia w naturze stanowiły część ich wynagrodzeń.

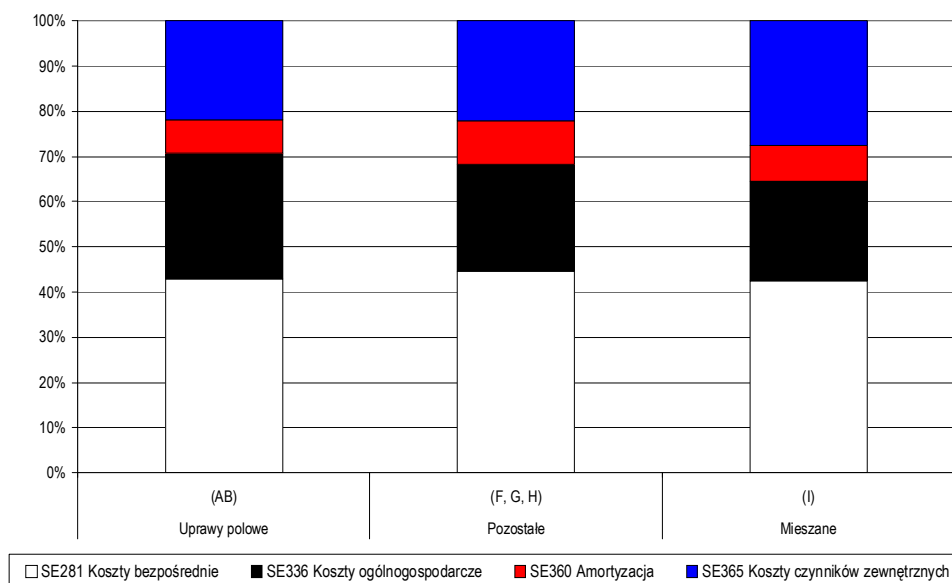

Wykres 10   **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

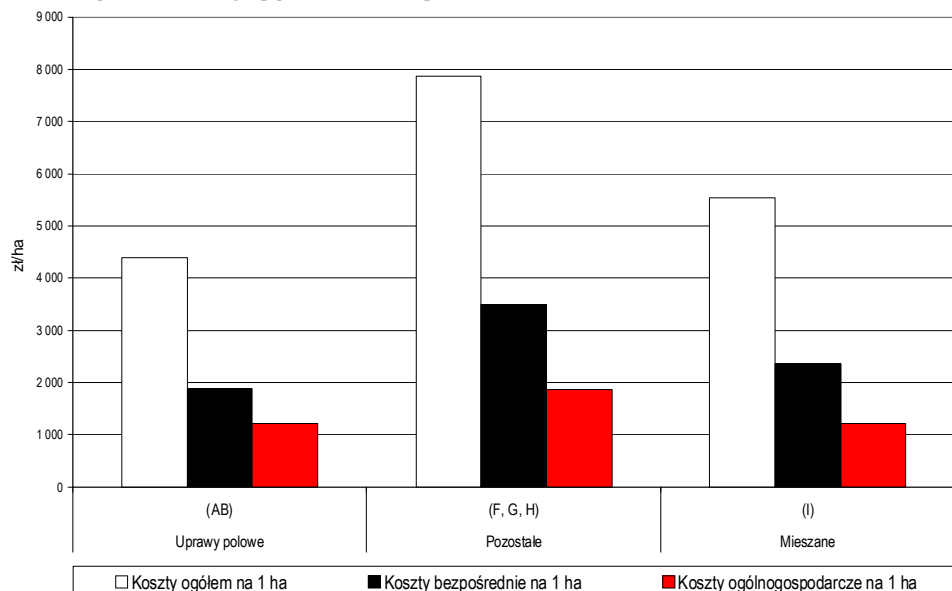
Struktura kosztów ogółem w gospodarstwach z osobowością prawną w 2009 r. była typowa, charakterystyczna dla wszystkich gospodarstw rolnych (patrz: Wykres 11). Przeważały koszty bezpośrednie (sięgające 43% - 45% kosztów ogółem), których poziom był bardzo wyrównany we wszystkich typach gospodarstw. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych relatywnie wysoki udział miały koszty ogólnogospodarcze, stanowiące ok. 28% kosztów ogółem, co było wynikiem poniesionych kosztów usług rolniczych w gospodarstwach nie posiadających własnego sprzętu do uprawy i zbioru roślin. Relatywnie wysokie koszty czynników zewnętrznych w gospodarstwach typu mieszanego (ok. 28% kosztów ogółem) należy wiązać z kosztami wynagrodzenia pracowników (porównaj: Wykres 4 i Wykres 6). Wyższy poziom kosztów amortyzacji w gospodarstwach pozostałych był skutkiem posiadania przez te gospodarstwa budynków inwentarskich z wysoce specjalistycznym i drogim wyposażeniem, które podlegało szybszej amortyzacji niż same budynki.

Wykres 11   **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

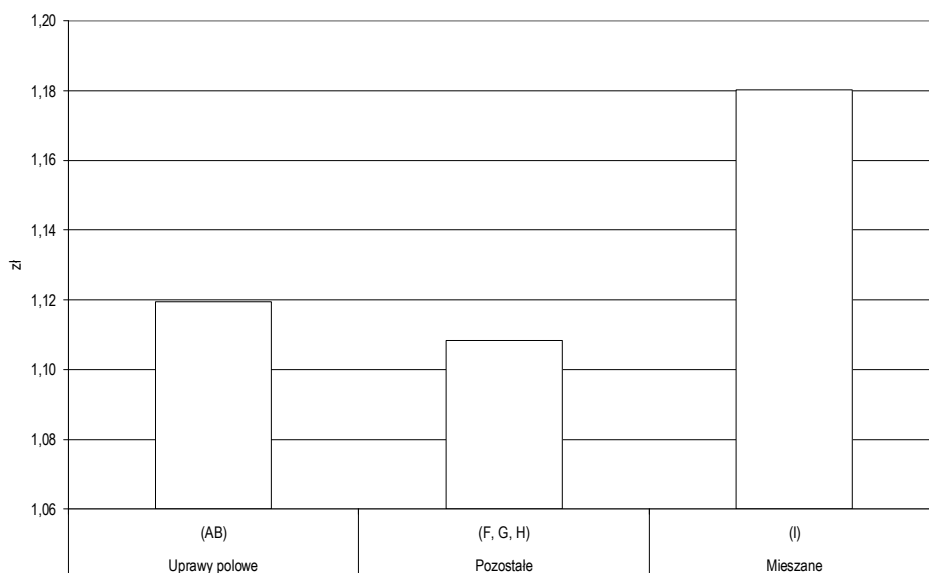
Najwyższą intensywnością produkcji charakteryzowały się gospodarstwa z grupy pozostałych (patrz: Wykres 12). Jest to zrozumiałe, bo wśród tych gospodarstw znalazły się relatywnie małe obszarowo gospodarstwa z intensywną produkcją drobiarską lub tuczem trzody chlewnej, opierające w całości swoją produkcję na drogich, przemysłowych paszach pochodzących z zakupu. Intensywność produkcji, mierzona wysokością kosztów ogółem w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, koresponduje z produktywnością ziemi wyrażoną wartością produkcji w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (porównaj: Wykres 9 i Wykres 12).

Wykres 12   **Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną wg typów rolniczych**

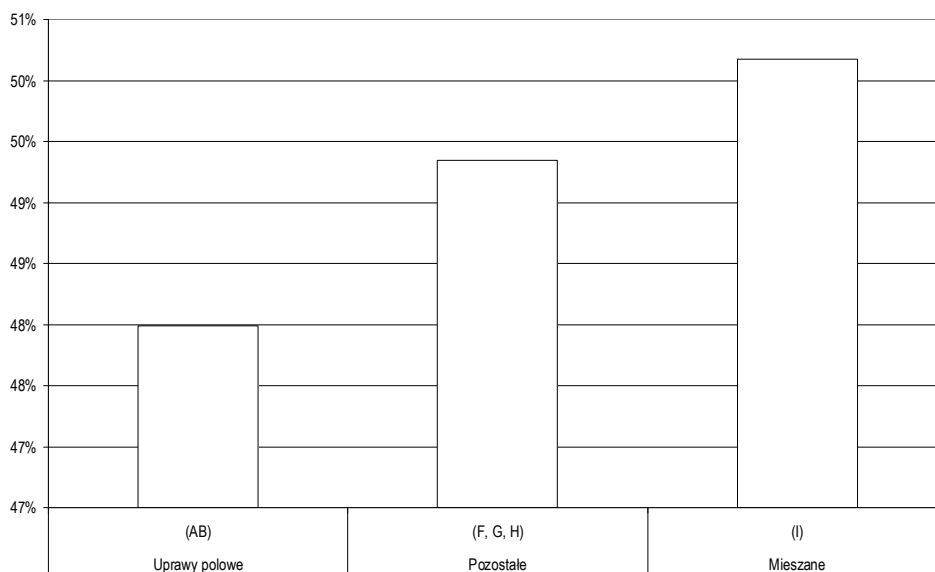
Poniżej przedstawiono relację kosztów produkcji ogółem do wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 13). Jak wynika z tego wykresu, we wszystkich typach gospodarstw z osobowością prawną w 2009 r. relacje te były niekorzystne. Najniższą efektywnością produkcji wykazały się gospodarstwa typu mieszanego, w których wytworzenie 1 zł produkcji kosztowało 1,18 zł. Najkorzystniejszą relację kosztów do wartości produkcji miały gospodarstwa pozostałe, w których stosunek kosztów do wartości produkcji wynosił 1,11:1.

Wykres 13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

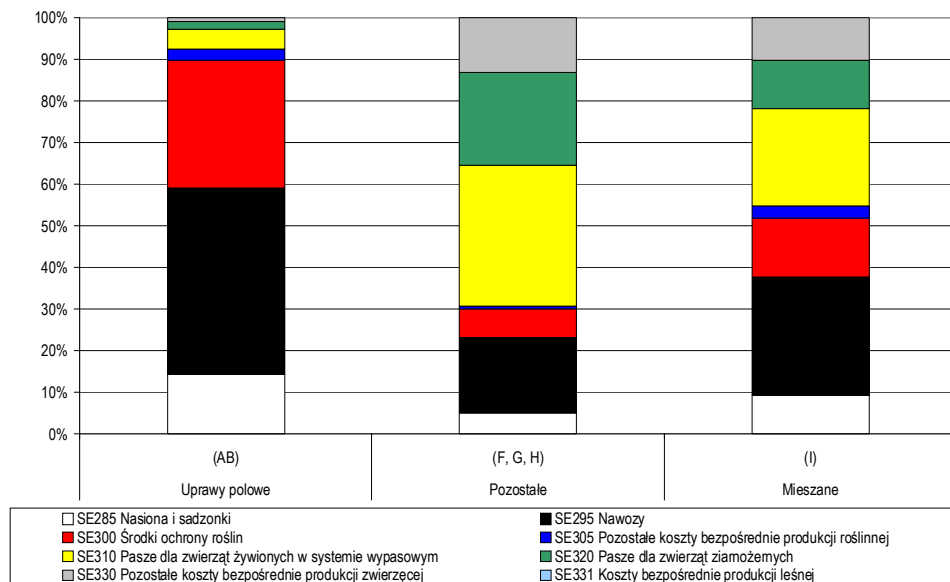
W 2009 r. koszty bezpośrednie produkcji w gospodarstwach z osobowością prawną kształtowały się na poziomie 48% - 50% wartości produkcji ogółem. Najwyższe koszty bezpośrednie w stosunku do wytworzonej produkcji ogółem ponieśli gospodarstwa typu mieszanego - patrz: Wykres 14.

Wykres 14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

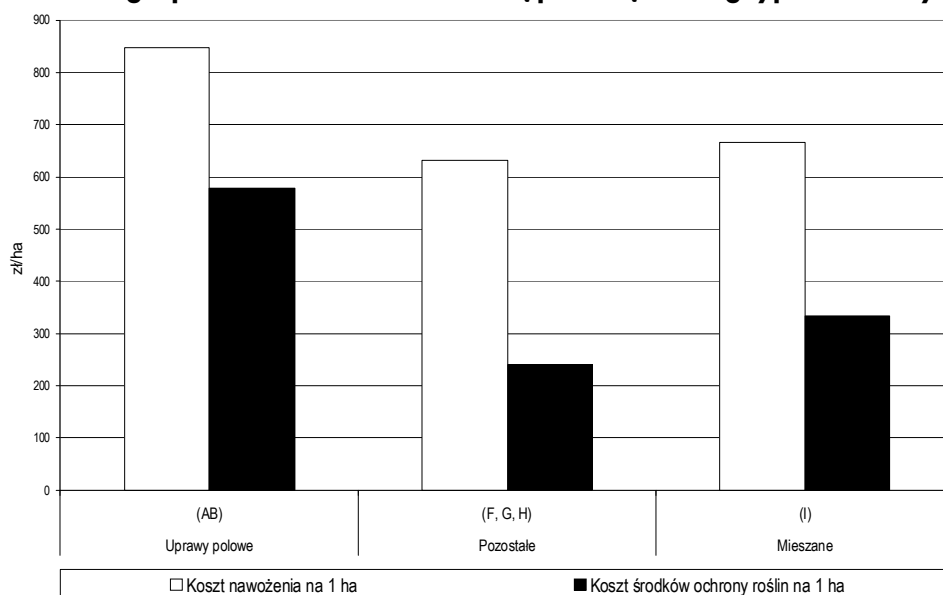
Wykres 15 oddaje zróżnicowaną strukturę kosztów bezpośrednich w analizowanych typach gospodarstw z osobowością prawną ściśle powiązaną z charakterem prowadzonej przez te gospodarstwa produkcji. Adekwatnie do struktury produkcji (porównaj: Wykres 8) w gospodarstwach typu mieszanego, niewielką przewagę (55% kosztów bezpośrednich) miały koszty bezpośrednie produkcji roślinnej nad kosztami bezpośrednimi produkcji zwierzęcej.

Wykres 15   **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

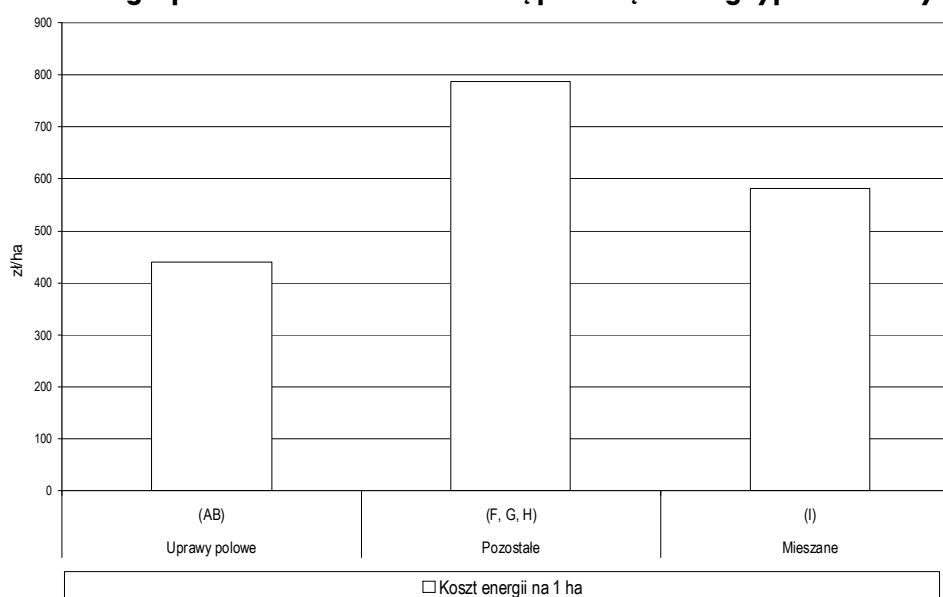
Zgodnie z typem produkcji, najwyższe koszty nawożenia i ochrony roślin poniosły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych, najniższe gospodarstwa w grupie pozostałych. We wszystkich typach gospodarstw koszty nawożenia były wyższe od kosztów ochrony roślin (patrz: Wykres 16). Wysokość kosztów ochrony roślin i nawożenia w poszczególnych typach gospodarstw wiązać należy ze strukturą użytków rolnych np.: pozostałe gospodarstwa będące gospodarstwami z produkcją zwierzęcą posiadały w użytkowaniu duży areał łąk i pastwisk (zaplecze paszowe dla produkcji zwierzęcej), które wymagały w większym stopniu nawożenia, niż środków ochrony roślin.

Wykres 16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według typów rolniczych

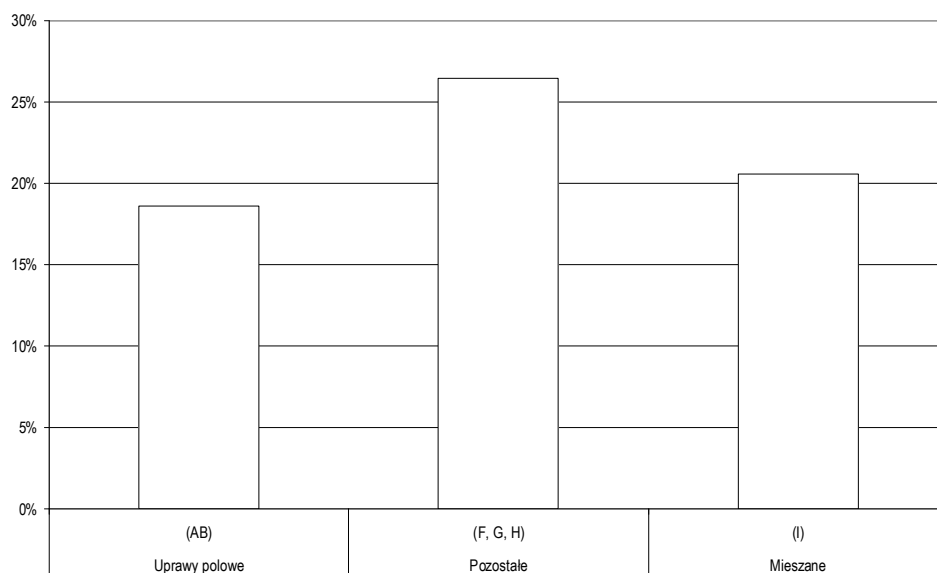
W 2009 r. gospodarstwa z osobowością prawną poniosły koszty energii elektrycznej i paliw w granicach od ok. 440 zł na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe do ok. 786 zł w przeliczeniu na 1 ha użytków w pozostałej grupie gospodarstw (patrz: Wykres 17). Koszty te wyraźnie powiązane były z produktywnością i intensywnością produkcji (porównaj: Wykres 9, Wykres 12 oraz Wykres 17). Wysokie koszty energii i paliw w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, w gospodarstwach z grupy: pozostałe, przypisać należy intensywnej produkcji zwierzęcej zużywającej duże ilości energii elektrycznej (szczególnie dotyczy to gospodarstw drobiarskich) i relatywnie do innych typów gospodarstw z osobowością prawną, które użytkowały mniejszy areał ziemi.

Wykres 17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według typów rolniczych

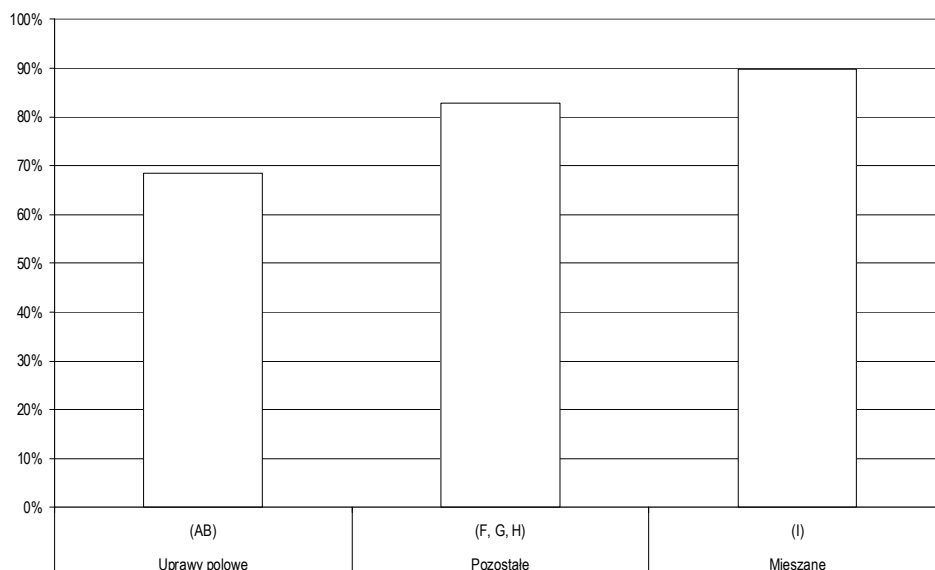
W 2009 r. gospodarstwa z osobowością prawną odnotowały dość wysokie koszty amortyzacji (patrz: Wykres 18). Największemu zużyciu fizycznemu i „moralnemu” uległy środki trwałe w pozostałych gospodarstwach, w których koszty amortyzacji stanowiły ok. ¼ wartości dodanej brutto. Najkorzystniejsze relacje kosztów użycia rzeczowych składników majątku trwałego do wytworzonej przy ich zaangażowaniu wartości dodanej brutto, miały w roku obrachunkowym gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (18,6 %).

Wykres 18   **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

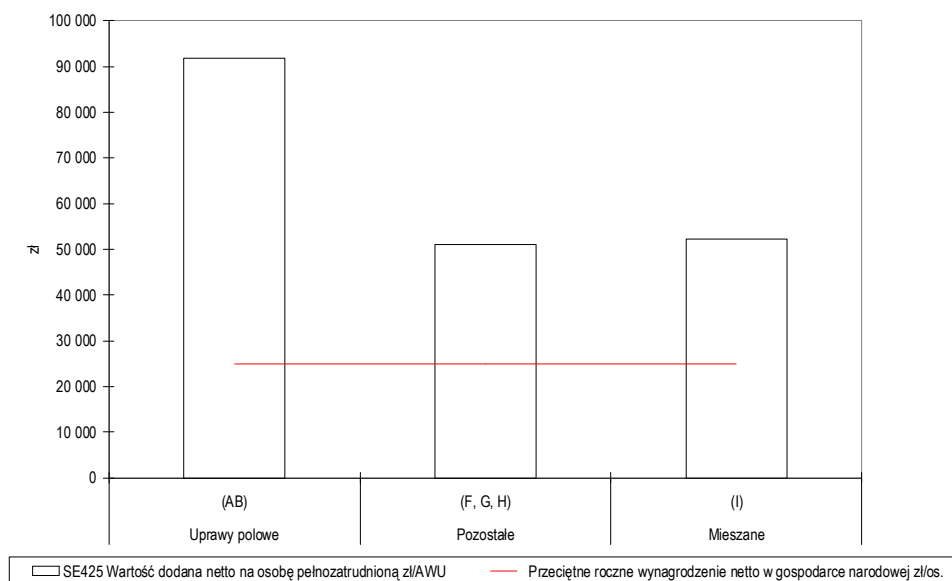
Jedną z cech charakteryzujących gospodarstwa z osobowością prawną są wysokie koszty czynników zewnętrznych, w których dominującą pozycję stanowią wynagrodzenia pracowników. W 2009 r. najkorzystniejsze relacje kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto miały gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych, które na opłacenie obcych czynników wytwórczych musiały przeznaczyć ok. 68% wartości dodanej netto. Najmniej korzystnie pod tym względem wypadły gospodarstwa typu mieszanego, w których koszty czynników zewnętrznych pochłonęły niemal 90% wypracowanej wartości dodanej netto (patrz: Wykres 19).

Wykres 19   **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

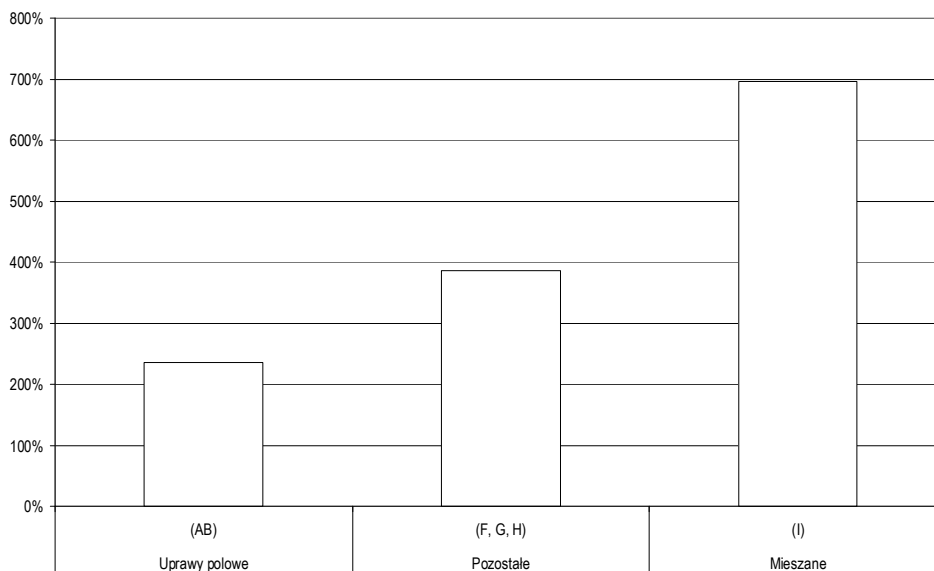
W 2009 r. analizowane typy gospodarstw z osobowością prawną wypracowały wyższą wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną od przeciętnego, rocznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej (Wykres 20). Najlepsze rezultaty w tym zakresie osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych, które wypracowały wartość dodaną netto w wysokości 91 882 zł na jednostkę AWU, co było ponad 3,5 - krotnością średniej rocznej płacy w gospodarce uspołecznionej. Gospodarstwa z grupy pozostałych i typu mieszanego osiągnęły wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną odpowiednio: 50 946 zł i 52 258 zł, czyli ponad dwukrotnie wyższą do dochodu rocznego osoby pełnozatrudnionej w gospodarce narodowej, który w 2009 r. wynosił 24 880 zł.

Wykres 20   **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych**

Dopłaty do działalności operacyjnej gospodarstw z osobowością prawną w 2009 r. były bardzo wysokie i miały niebagatelny wpływ na osiągnięte wyniki ekonomiczne przez wszystkie analizowane typy gospodarstw. W gospodarstwach typu mieszanego, gdzie były one najwyższe (1 143 119 zł na gospodarstwo), 7-krotnie przewyższały wartość osiągniętego dochodu z gospodarstwa rolnego, w gospodarstwach pozostałych ok. 4-krotnie (802 159 zł na gospodarstwo), natomiast w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe ponad 2-krotnie (907 671 zł na gospodarstwo) (patrz: Wykres 21). Żaden z typów rolniczych analizowanych gospodarstw z osobowością prawną nie osiągnąłby dodatkowej wartości dochodu netto odpowiadającego dochodowi z rodzinnego gospodarstwa rolniczego, bez wsparcia zewnętrznego.

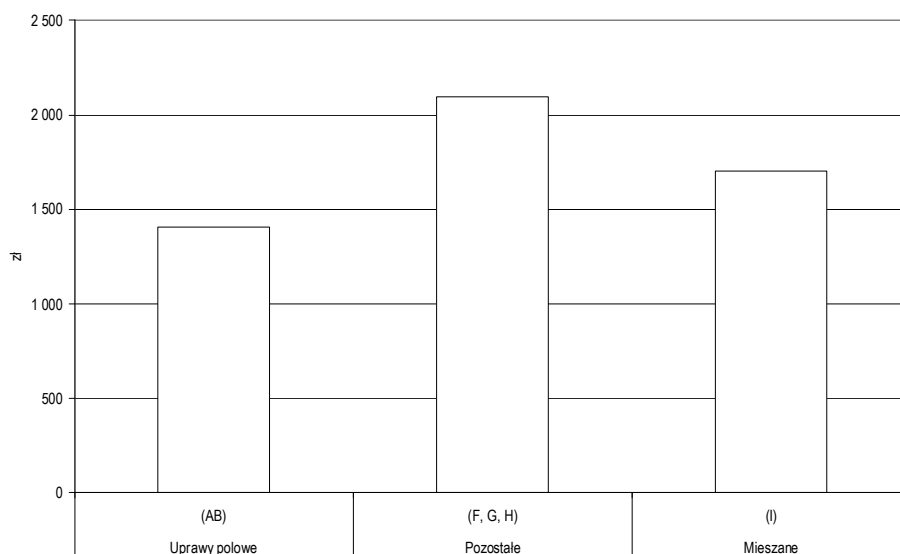
Wykres 21 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

Porównując Wykres 22 i Wykres 20 okazuje się, że gospodarstwa pozostałe, które osiągnęły najgorsze rezultaty w zakresie wypracowanej wartości dodanej netto na jednostkę AWU, osiągnęły najlepsze wyniki w przeliczeniu tej wartości na 1 ha powierzchni użytków rolnych. Odwrotna sytuacja miała miejsce w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe. Spostrzeżenie to jest tylko potwierdzeniem, że gospodarstwa pozostałe prowadziły intensywną, pracochłonną produkcję w relatywnie niewielkich obszarowo gospodarstwach, natomiast gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych realizują produkcję na dużym areale przy mniejszym zapotrzebowaniu na pracę ludzką.

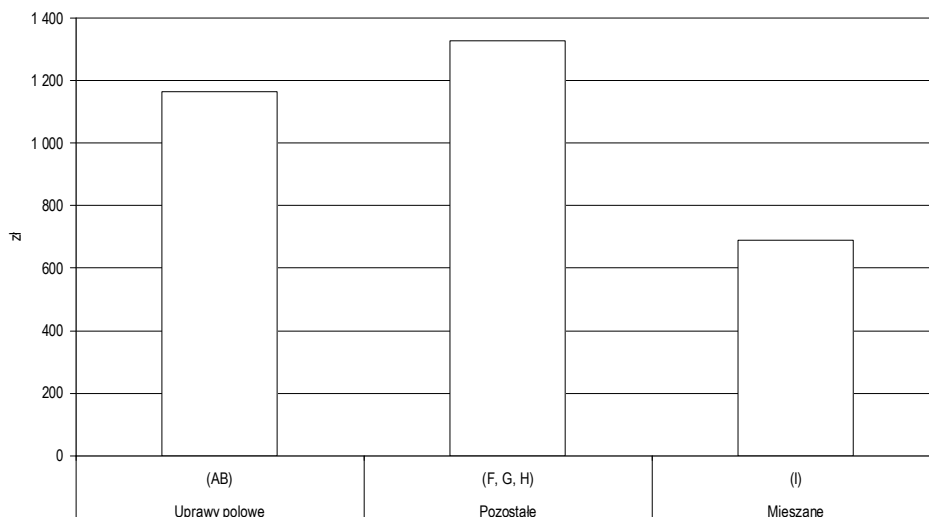

Wykres 22 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

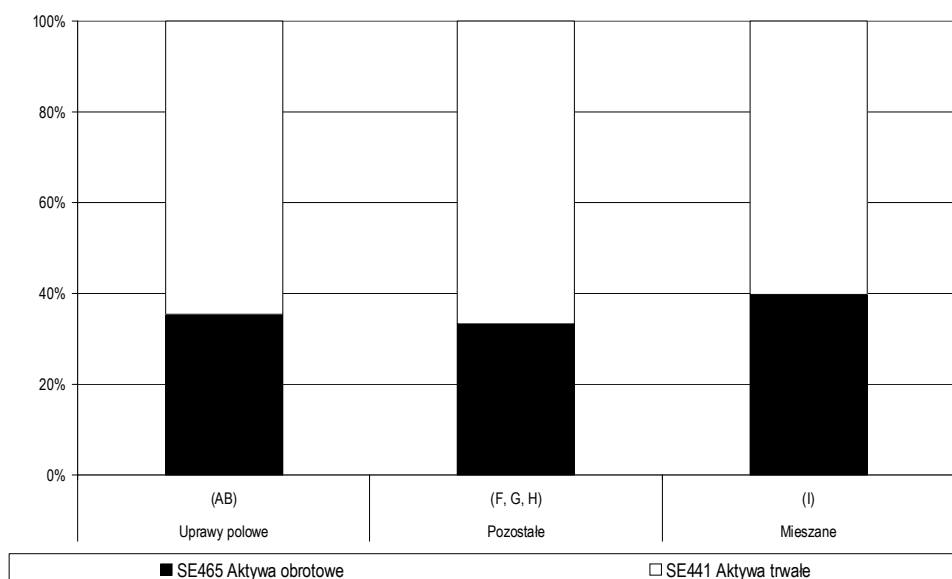
Spośród gospodarstw z osobowością prawną najbardziej dochodowe (w odniesieniu do ziemi) w 2009 r. okazały się gospodarstwa z produkcją zwierzęcą, w których wartość dochodu przeliczona na 1 ha użytków rolnych (1 327 zł) prawie dwukrotnie przewyższyła dochód na jednostkę ziemi użytkowanej (690 zł) w najłabszym pod tym względem typie gospodarstw mieszanych (patrz: Wykres 23).

Wykres 23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

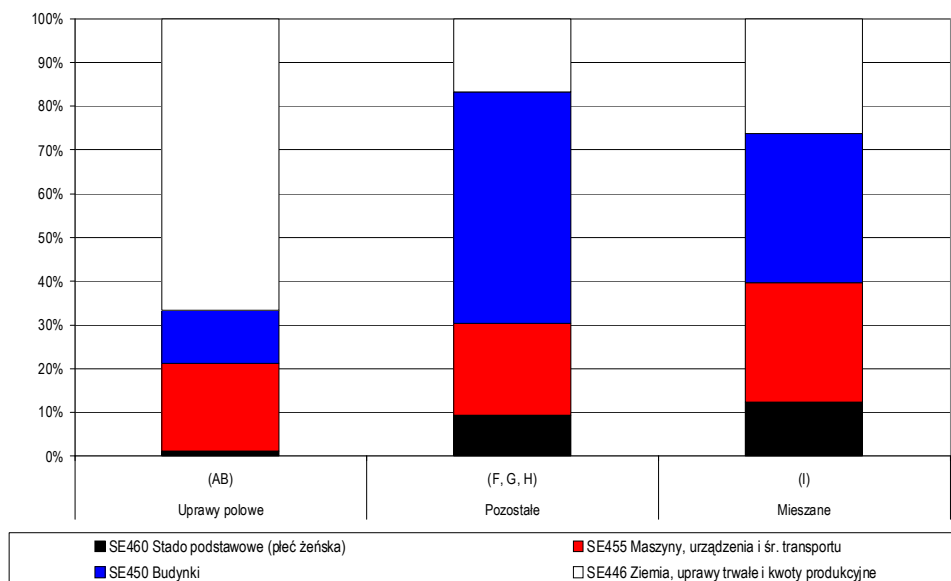
Gospodarstwa z osobowością prawną charakteryzowały się stosunkowo korzystną strukturą aktywów. Środki trwałe dominowały wprawdzie w strukturze aktywów (patrz: Wykres 24) jednak ich udział był znacznie mniejszy niż w gospodarstwach indywidualnych. Wiązało się to ze znacznym udziałem majątku dzierżawionego w tych gospodarstwach. Struktura majątku powinna więc korzystnie wpływać na efektywność gospodarowania, ponieważ w gospodarstwach z osobowością prawną mniej unieruchomionych jest środków finansowych w środkach trwałych zmniejszających tempo ich krążenia.

Wykres 24   **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych**

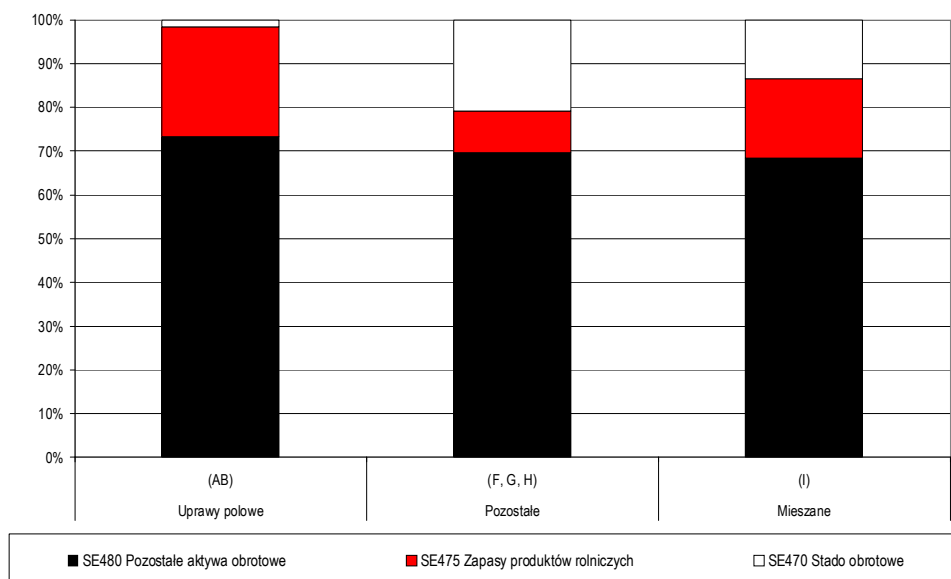
Struktura środków trwałych w gospodarstwach z osobowością prawną w 2009 r. była zgodna z charakterem prowadzonej produkcji (patrz: Wykres 25). Gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (adekwatnie do prowadzonej produkcji), charakteryzowały się największym udziałem wartości ziemi w strukturze środków trwałych. W gospodarstwach pozostałych w strukturze środków trwałych dominowały budynki. Interesujące było to, że stado podstawowe (płeć żeńska) miało większą wartość w gospodarstwach mieszanych (819 665 zł) niż w grupie pozostałych gospodarstw (773 747 zł). Należy jednak zwrócić uwagę, że do stada podstawowego zaliczane są tylko zwierzęta płci żeńskiej przeznaczone do hodowli. Natomiast grupę pozostałych gospodarstw tworzyły w większości gospodarstwa z bydłem opasowym, tuczem trzody chlewnej i drobiarskie nie posiadające zwierząt stada podstawowego.

Wykres 25   **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych**

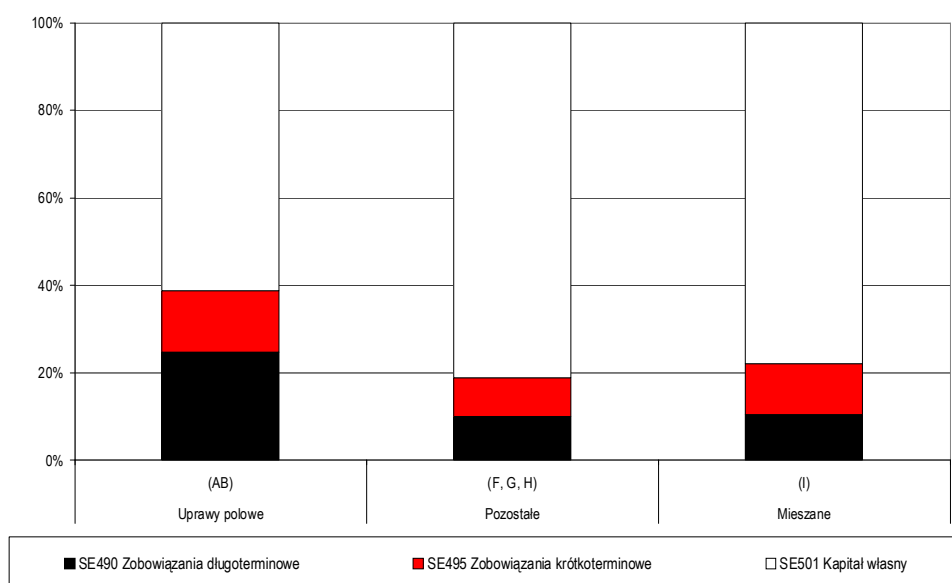
W strukturze środków obrotowych osób prawnych największy udział miały pozostałe aktywa, na które składały się między innymi: wartość upraw na pnii (wycenione oziminy w polu), należności za sprzedane płody rolne i środki finansowe w kasie gospodarstwa i na bieżącym rachunku bankowym (kwota niezbędna do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego). Aktywa pozostałe stanowiące ok. 70% wartości środków obrotowych były na podobnym poziomie we wszystkich analizowanych grupach gospodarstw (patrz: Wykres 26). W zależności od charakteru prowadzonej produkcji gospodarstwa różniły się między sobą posiadanymi zapasami. Gospodarstwa nastawione na uprawy polowe miały dwukrotnie wyższą wartość zapasów produktów rolniczych, ale posiadały 15-krotnie mniej zwierząt, niż gospodarstwa pozostałe.

Wykres 26   **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych**

Gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych w największym stopniu wspomagane były kapitałem obcym (patrz: Wykres 27). W gospodarstwach tych niemal w 40% źródłem finansowania majątku były obce środki finansowe, podczas gdy w grupie pozostałych w 19%, a w typie gospodarstw mieszanych w 22%. Natomiast struktura samych zobowiązań była korzystniejsza w gospodarstwach nastawionych na uprawy polowe niż w dwóch pozostałych grupach. Gospodarstwa te w większym stopniu korzystały z kredytów długookresowych (najczęściej na realizację inwestycji), od mniej korzystnych, ze względu na wysokie odsetki i krótki okres spłaty, kredytów krótkookresowych zaciąganych na dofinansowanie działalności operacyjnej.

Wykres 27   **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według typów rolniczych**

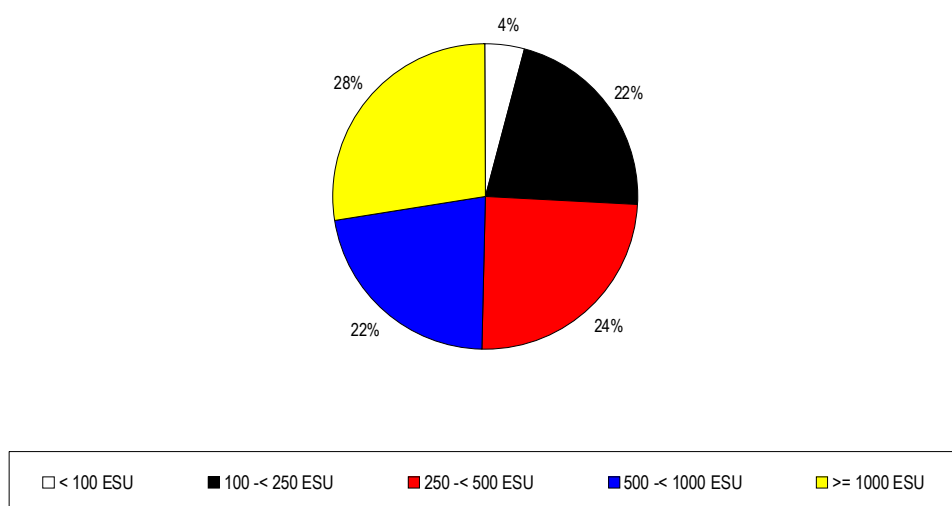
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

W zbiorze 168 gospodarstw pogrupowanych według następujących klas wielkości ekonomicznej: < 100 ESU, $100 \leq \text{ESU} < 250$, $250 \leq \text{ESU} < 500$, $500 \leq \text{ESU} < 1\,000$, $\geq 1\,000$ ESU najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej $100 \leq \text{ESU} < 250$ (57 gospodarstw z osobowością prawną) oraz $250 \leq \text{ESU} < 500$ (42 gospodarstwa z osobowością prawną). W klasie gospodarstw o wielkości ekonomicznej < 100 ESU znalazło się 28 gospodarstw, a $500 \leq \text{ESU} < 1\,000$ – 25 gospodarstw. Najmniejsza pod względem liczby gospodarstw była grupa o wielkości ekonomicznej $\geq 1\,000$ ESU, gdzie sklasyfikowano 16 gospodarstw z osobowością prawną.

3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej

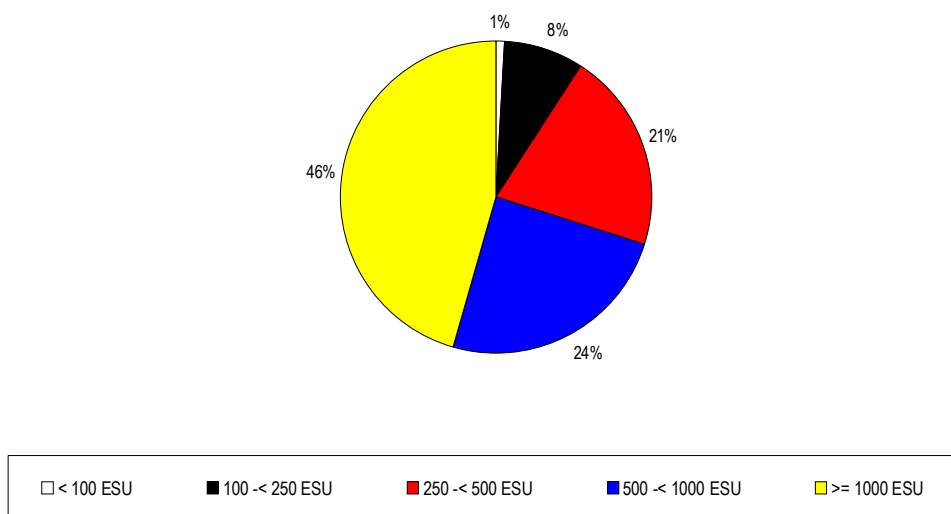
Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej ≥ 100 ESU zajmowały niemal cały areal ziemi znajdujący się w użytkowaniu gospodarstw z analizowanej próby. Zasoby ziemi użytkowanej w tych gospodarstwach rozkładały się dość równomiernie od 22% do 28%. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej < 100 ESU prowadziły swoją działalność na powierzchni stanowiącej zaledwie 4% całości użytków rolnych (patrz: Wykres 28).

Wykres 28 Zasoby ziemi w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej

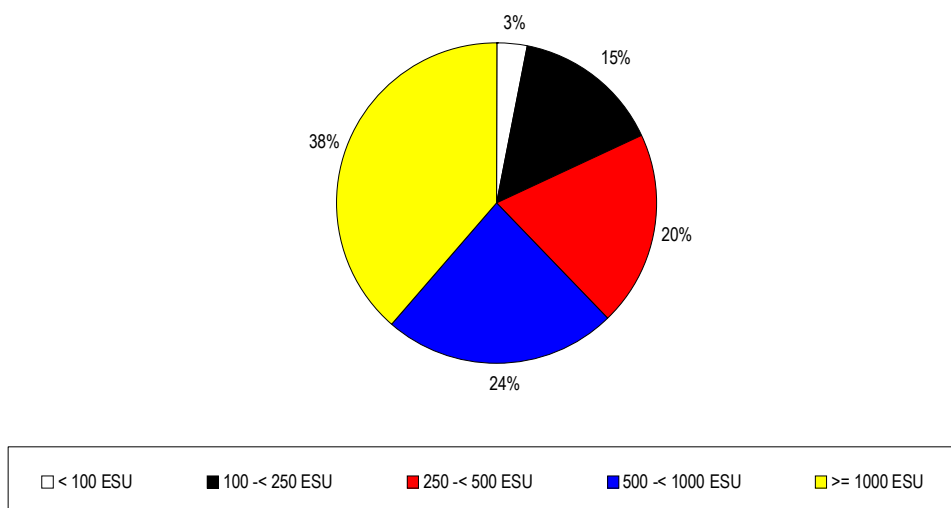
Rozkład pogłowia zwierząt, wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU, wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw o wielkości ekonomicznej $\geq 1\,000$ ESU, w których skoncentrowane było 46% pogłowia. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU znajdował się zaledwie 1 % pogłowia zwierząt (patrz: Wykres 29).

Wykres 29 Pogłowie zwierząt w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

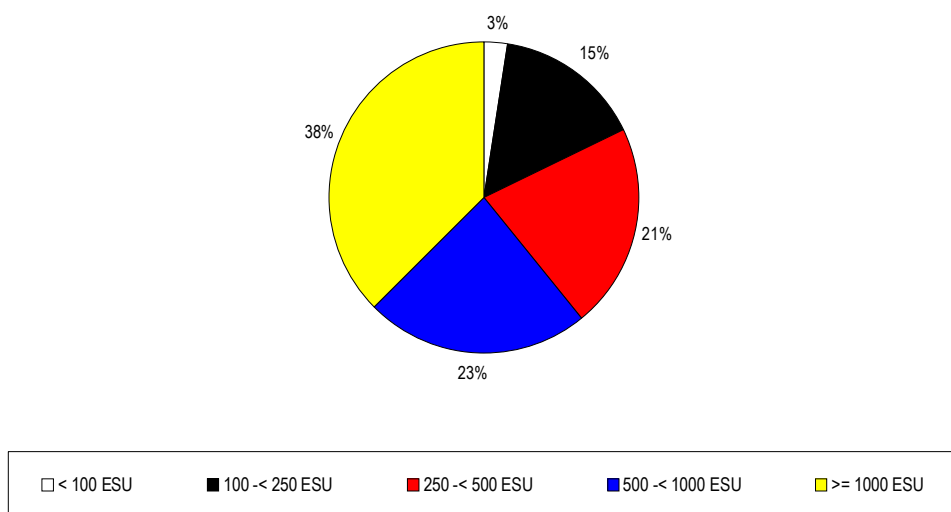
W 2009 roku zatrudnienie w gospodarstwach z osobowością prawną było proporcjonalne do wielkości ekonomicznej tych gospodarstw (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Nakłady pracy w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej ≥ 500 ESU wytworzyły ponad 60% wartości nadwyżki bezpośredniej, podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej < 100 ESU wytworzyły zaledwie 3% tej wartości. W 2009 roku wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej w poszczególnych grupach gospodarstw była adekwatna do zatrudnienia (patrz: Wykres 30, Wykres 31).

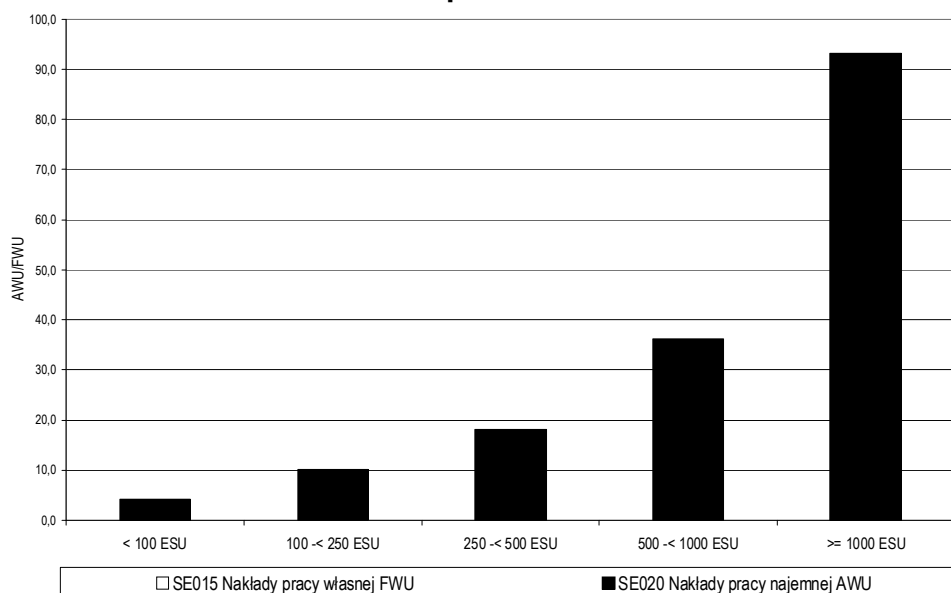
Wykres 31 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej w próbie gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej

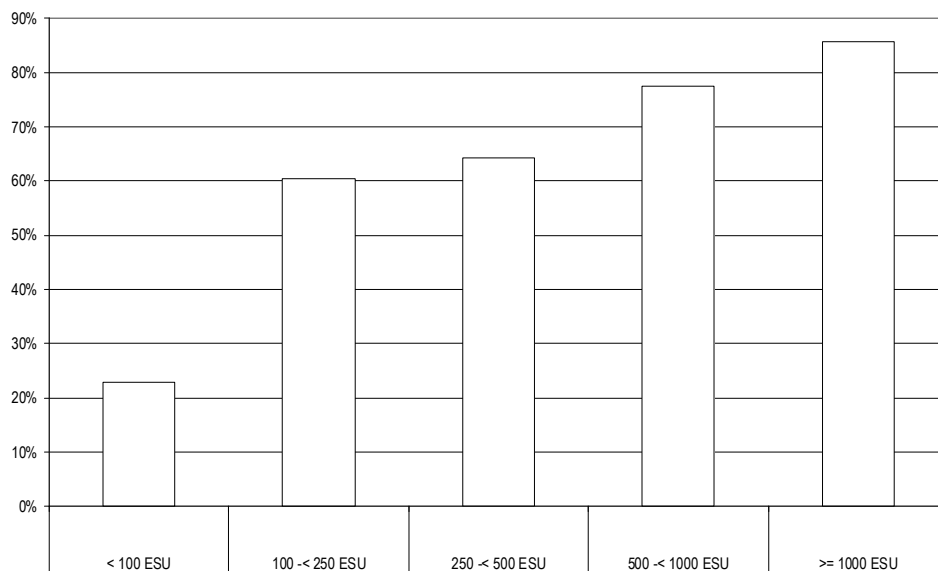
Poziom nakładów pracy rósł wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach największych o wielkości ekonomicznej $\geq 1\ 000$ ESU nakłady pracy wynosiły 93 AWU na gospodarstwo i były prawie 23-krotnie wyższe niż w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU. Ze względu na status gospodarstw z osobowością prawną nie ponosiły one nakładów pracy własnej (patrz: Wykres 32).

Wykres 32 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

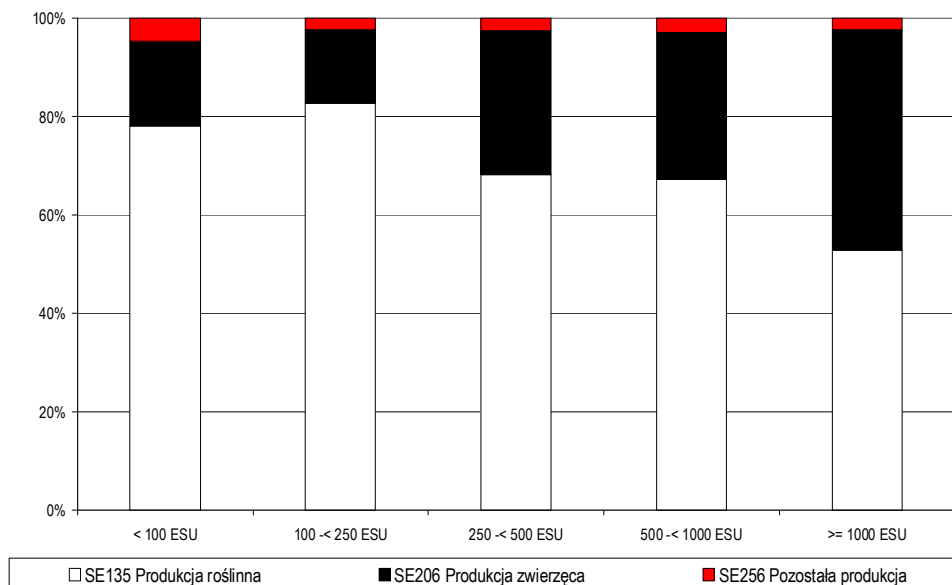
Najwyższy udział dodzierżawionych użytków rolnych odnotowano w grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej $\geq 1\ 000$ ESU, który wyniósł ok. 86%. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $100 \leq \text{ESU} < 250$ oraz $250 \leq \text{ESU} < 500$ udział ten kształtował się na podobnym poziomie i wynosił odpowiednio: 60% i 64% (patrz: Wykres 33).

Wykres 33 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze produkcji we wszystkich omawianych grupach gospodarstw przeważała produkcja roślinna. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $\geq 1\ 000$ ESU znaczną część produkcji stanowiła produkcja zwierzęca (45%). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $250 \leq \text{ESU} < 500$ oraz $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem był na zbliżonym poziomie i wynosił odpowiednio: 29% i 30%. We wszystkich grupach gospodarstw tzw. pozostała produkcja była niewielka (patrz: Wykres 34).

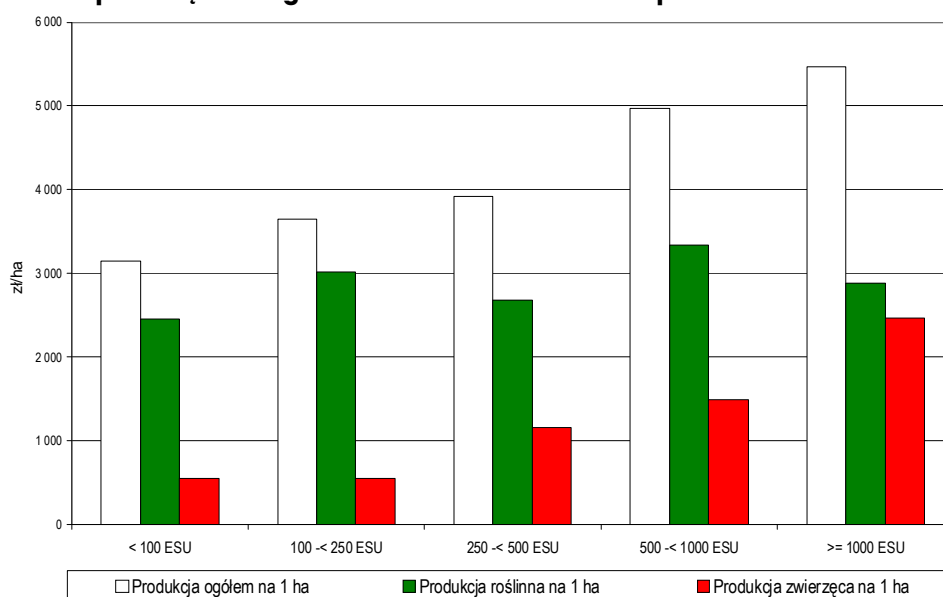
Wykres 34 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

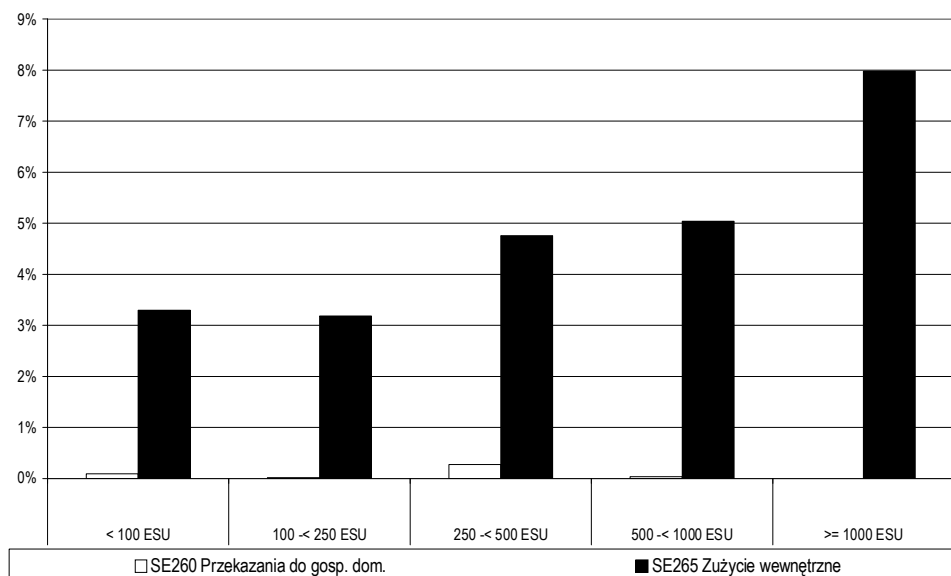
W 2009 roku produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (Wykres 35) wzrastała wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha UR najlepsze wyniki osiągnęły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ (3 340,13 zł), zaś najgorsze gospodarstwa < 100 ESU (2 455,45 zł). Co ciekawe, różnice w produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych we wszystkich grupach gospodarstw nie były tak istotne, jak różnice w poziomie produkcji zwierzęcej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych. Wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha w gospodarstwach największych ($\geq 1\ 000$ ESU), kształtowała się na poziomie 2 464,02 zł i była ponad czterokrotnie wyższa od wytworzonej przez gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 250 ESU.

Wykres 35   **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

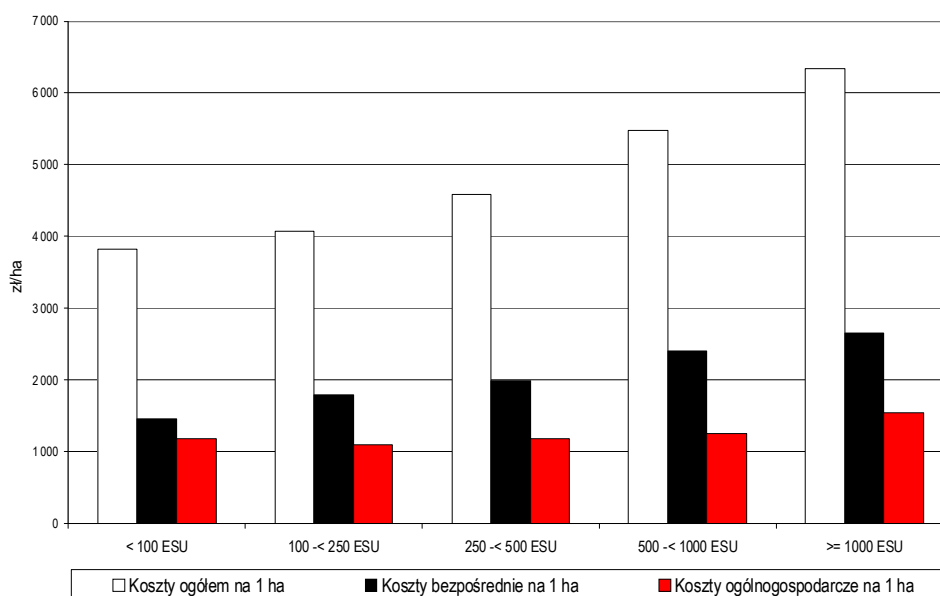
Tylko niewielka część wytworzonej produkcji ogółem, weszła ponownie do gospodarstwa jako produkty własne zużyte w procesie produkcyjnym. Na podobnym poziomie wykorzystywano własne produkty roślinne i zwierzęce w gospodarstwach < 100 ESU i $100 \leq \text{ESU} < 250$ (ok. 3%). W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $250 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ zużycie to kształtowało się na poziomie ok. 5%. W największym stopniu zużywano produkty własne na siew i paszę w gospodarstwach $\geq 1\ 000$ ESU, gdzie w obrocie wewnętrznym wykorzystano ok. 8% wytworzonej produkcji (patrz: Wykres 36). W 2009 r. w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej do 1 000 ESU odnotowano nieliczne przekazania do gospodarstw domowych. Były to deputaty przekazywane pracownikom (najczęściej mleko), które jako świadczenia w naturze stanowiły część ich wynagrodzeń

Wykres 36   **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Intensywność produkcji we wszystkich omawianych grupach gospodarstw była adekwatna do produktywności (porównaj: Wykres 35, Wykres 37). Należy zauważyć, że koszty bezpośrednie produkcji rosły proporcjonalnie wraz z produktywnością tych gospodarstw. Natomiast poziom kosztów ogólnogospodarczych był porównywalny we wszystkich grupach omawianych gospodarstw.

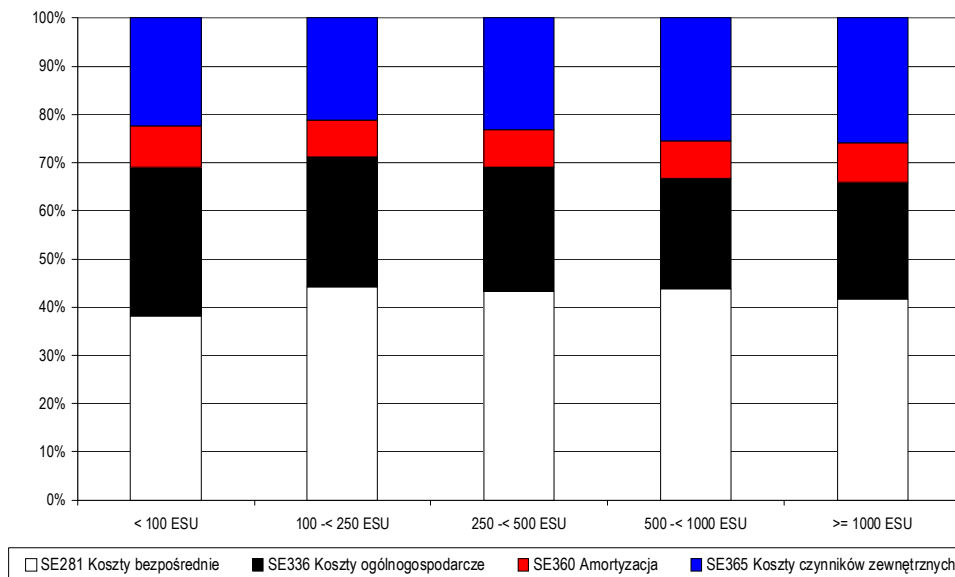
Wykres 37   **Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura kosztów ogółem we wszystkich omawianych grupach gospodarstw była podobna. Koszty bezpośrednie będące największą grupą stanowiły ok. 40% kosztów ogółem. Koszty ogólnogospodarcze kształtowały się na poziomie od 23% (w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1000$) do 31% (w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej

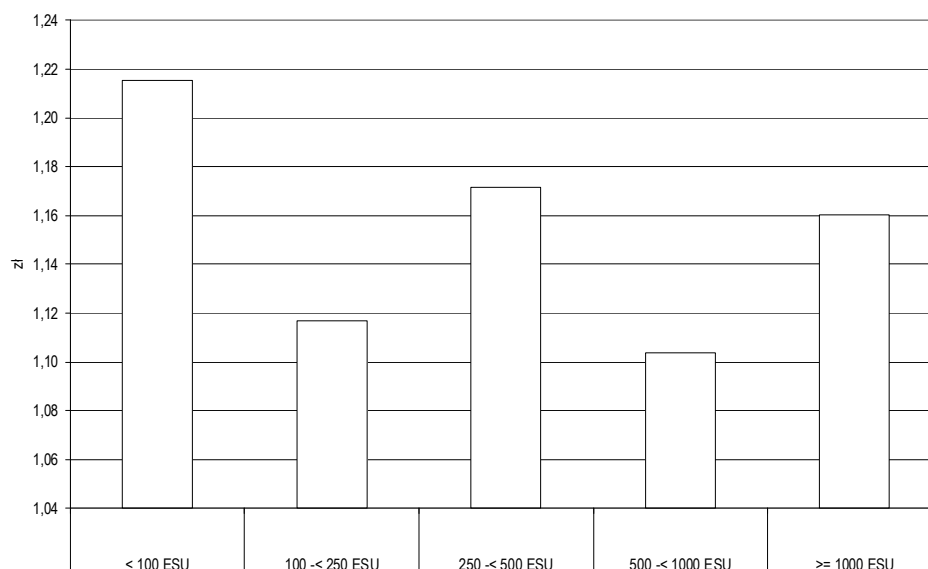
< 100 ESU). Koszty czynników zewnętrznych stanowiły 21% - 26% w zależności od badanej grupy gospodarstw. Amortyzację odnotowano na poziomie ok. 8% kosztów ogółem (patrz: Wykres 38).

Wykres 38   **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

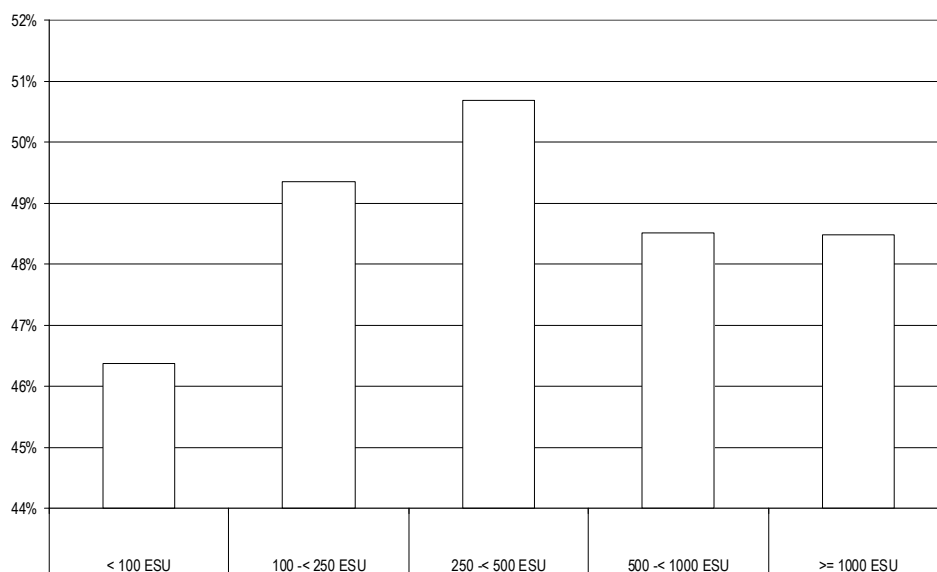
Efektywność produkcji mierzona stosunkiem poniesionych kosztów ogółem do wytworzonej produkcji ogółem była niska we wszystkich grupach badanych gospodarstw. Najkorzystniejszą efektywność produkcji odnotowano w gospodarstwach z grupy $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$. Jednak również w tych gospodarstwach koszty były o ok. 10% wyższe od wartości produkcji. Najniższą efektywnością produkcji wykazały się gospodarstwa z grupy < 100 ESU, w których wyprodukowanie 1 zł wartości produkcji kosztowało 1,21 zł (patrz: Wykres 39).

Wykres 39   **Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

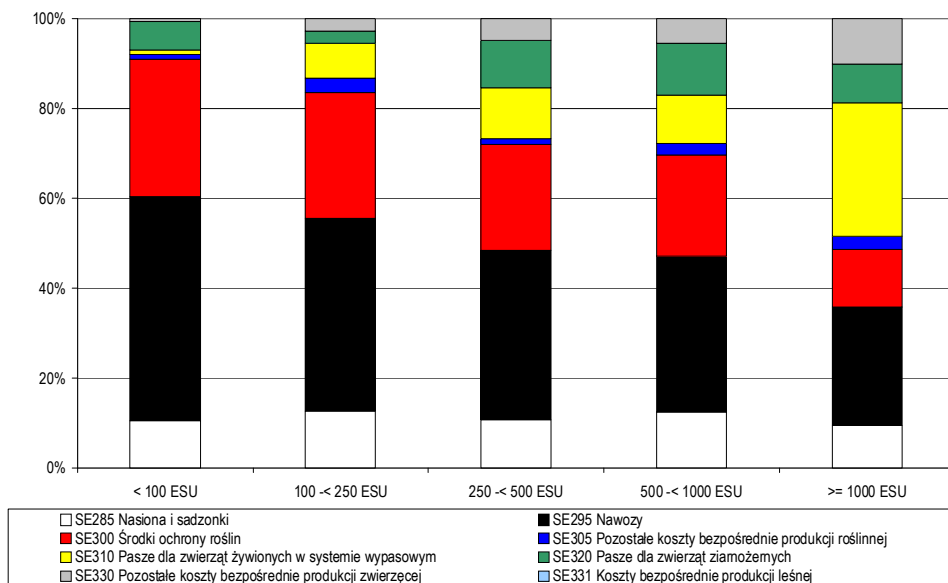
Udział kosztów bezpośrednich w wartości wytworzonej produkcji w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $250 \leq \text{ESU} < 500$ był najwyższy i wynosił 51%, najniższy udział tych kosztów zanotowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU (ok. 46%). Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem w gospodarstwach ≥ 500 ESU kształtowała się na poziomie ok. 48% (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

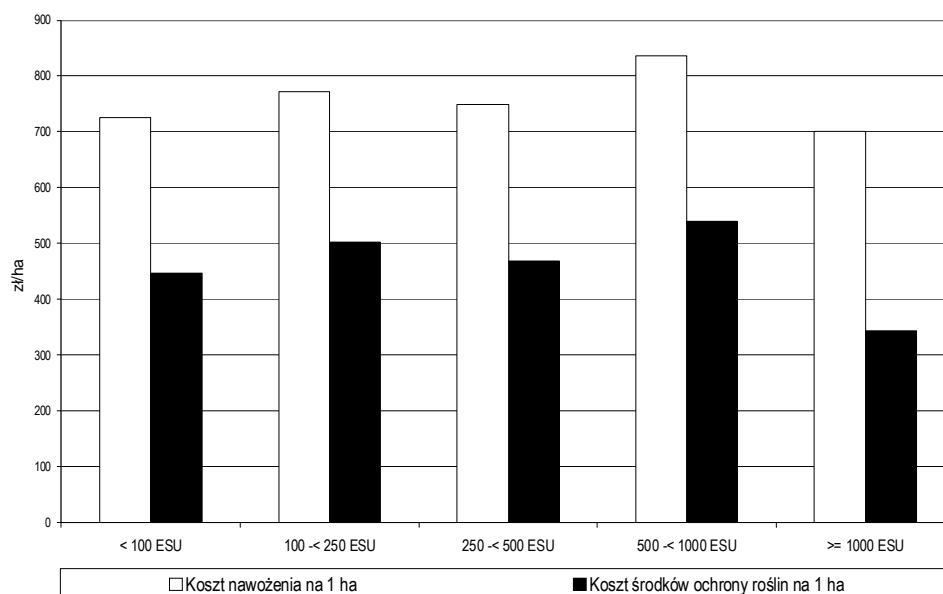
Ciekawych spostrzeżeń dostarcza analiza kosztów bezpośrednich w zależności od wielkości ekonomicznej badanych obiektów. W grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej $< 1\ 000$ ESU najważniejszą pozycją w kosztach bezpośrednich były koszty nawożenia. Najwyższy udział nawozów w strukturze kosztów bezpośrednich wystąpił w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU i wynosił 50%. Istotne różnice wystąpiły w strukturze kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach bardzo dużych o wielkości ekonomicznej $\geq 1\ 000$ ESU najważniejszą pozycją kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej były koszty związane z chowem zwierząt w systemie wypasowym, które stanowiły 30% kosztów bezpośrednich ogółem (w pozostałych gospodarstwach od 1% do 12%). Natomiast najwyższe koszty bezpośrednie odnoszące się do zwierząt ziarnożernych wystąpiły w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ (12%), podczas gdy w gospodarstwach $100 \leq \text{ESU} < 250$ wyniosły 3%. W gospodarstwach z najwyższej klasy wielkości ekonomicznej ($\geq 1\ 000$ ESU) udział kosztów pozostałych produkcji zwierzęcej w kosztach bezpośrednich produkcji, był dziesięciokrotnie wyższy niż w gospodarstwach < 100 ESU (patrz: Wykres 41).

Wykres 41   **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

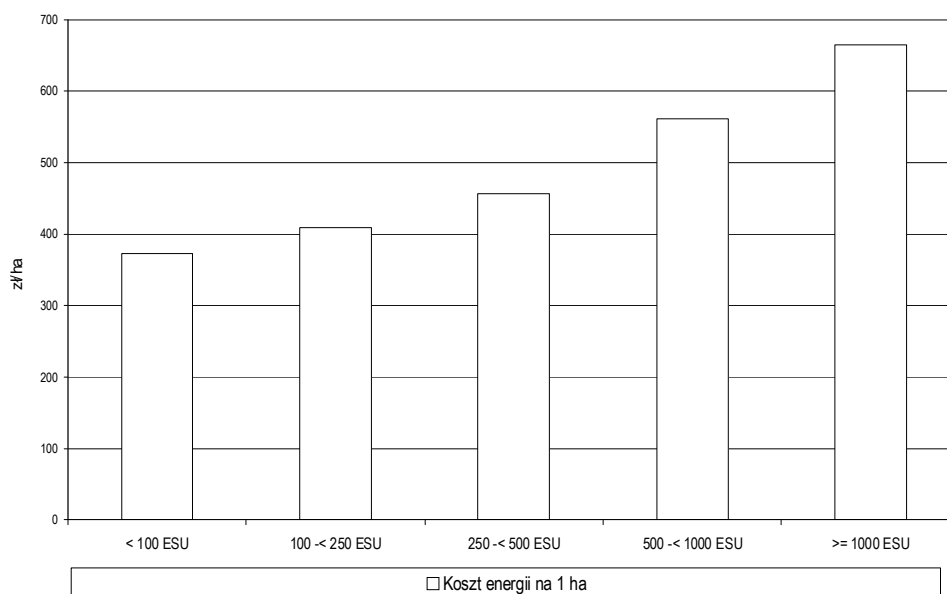
W 2009 r. gospodarstwa o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ poniosły koszty nawożenia wynoszące 836,58 zł na 1 ha użytków rolnych, które były o 136 zł/ha wyższe od najniższych kosztów poniesionych w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $\geq 1\ 000$ ESU. W gospodarstwach $\geq 1\ 000$ ESU koszty środków ochrony roślin były również na najniższym poziomie i wynosiły 343,12 zł/ha. Były one o 197 zł/ha niższe niż w gospodarstwach, które wykazały się najwyższymi kosztami środków ochrony roślin (patrz: Wykres 42).

Wykres 42   **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

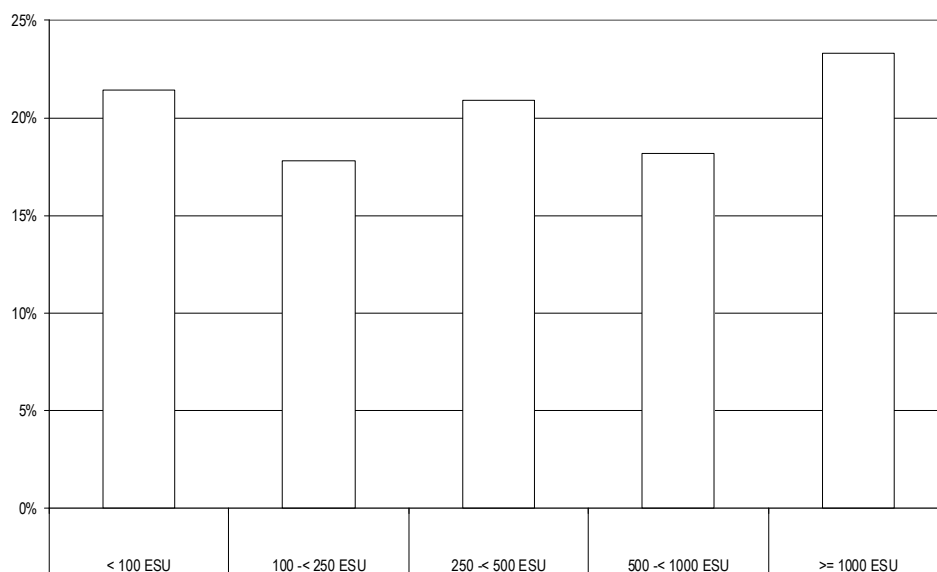
Energochłonność w gospodarstwach z osobowością prawną wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną tych gospodarstw. Koszty paliw i energii wynosiły od 373,03 zł na 1 ha UR w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU do 664,70 zł na 1 ha UR w gospodarstwach $\geq 1\ 000$ ESU. Najwyższe koszty paliw i energii ponoszone przez gospodarstwa $\geq 1\ 000$ ESU były konsekwencją intensywnej produkcji realizowanej w tych gospodarstwach (porównaj: Wykres 35, Wykres 37, Wykres 43).

Wykres 43 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej

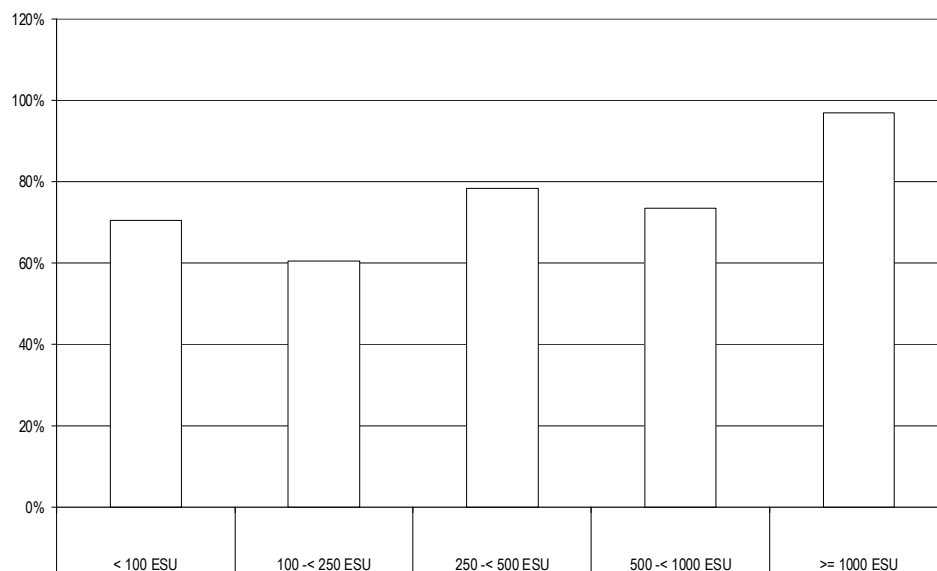
Relacje kosztu amortyzacji do wartości dodanej brutto były najkorzystniejsze w grupie gospodarstw $100 \leq \text{ESU} < 250$. Koszty amortyzacji w tych gospodarstwach stanowiły ok. 18% wartości dodanej brutto, natomiast w gospodarstwach $\geq 1\ 000$ ESU ok. 23% (patrz: Wykres 44).

Wykres 44   **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

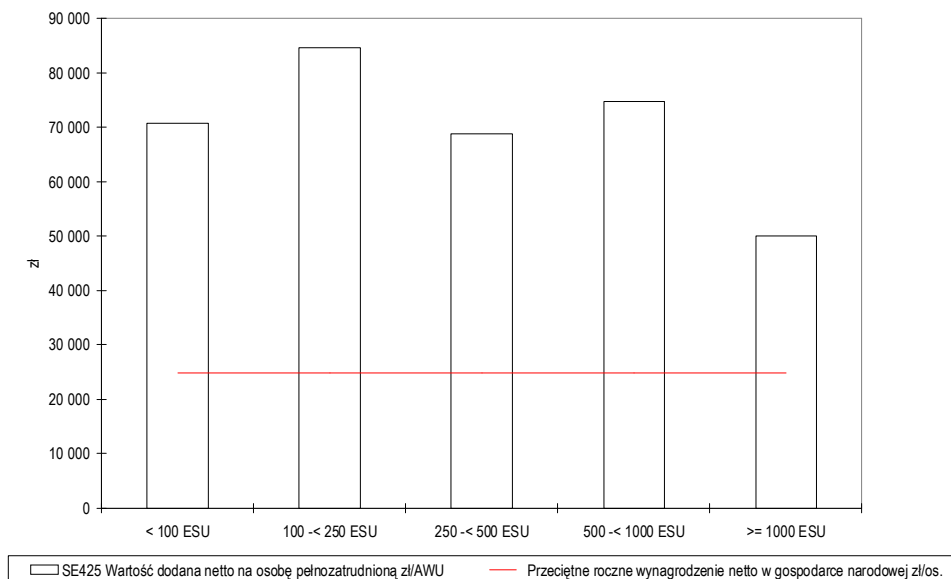
W 2009 roku gospodarstwa najsilniejsze ekonomicznie obciążone były najwyższymi kosztami czynników zewnętrznych zaangażowanych w proces produkcyjny. Wynikało to z wysokich opłat pracy i czynszów dzierżawnych (porównaj: Wykres 32, Wykres 33, Wykres 45)

Wykres 45   **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

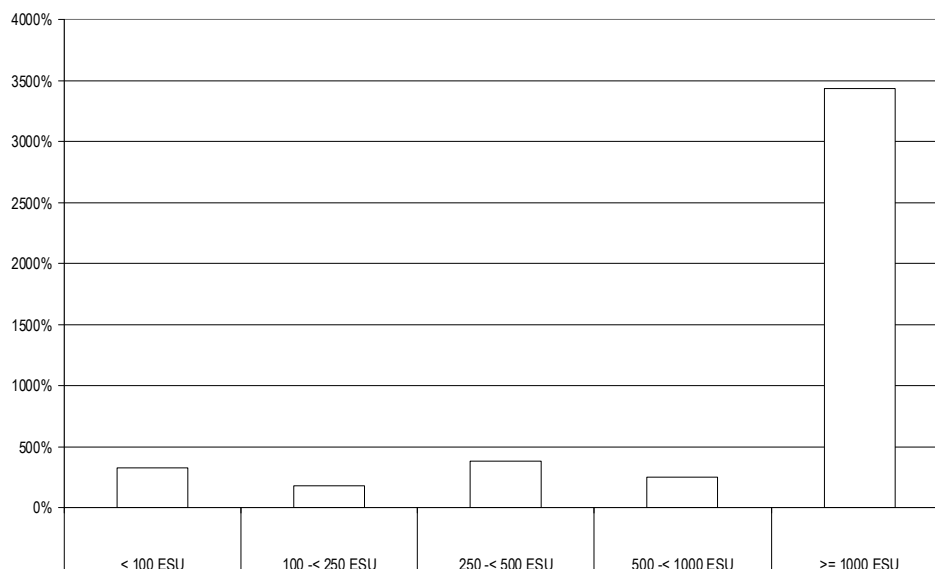
Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej $100 \leq \text{ESU} < 250$ osiągnęły najwyższą wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną (84 595 zł) w stosunku do pozostałych grup gospodarstw. Wszystkie analizowane grupy gospodarstw wypracowały wartość dodaną netto w przeliczeniu na AWU ponad dwukrotnie wyższą od średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej w 2009 r. (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

W 2009 r. gospodarstwa z osobowością prawną pozyskały kwoty dopłat do działalności operacyjnej wielokrotnie przewyższające osiągnięte przez nie dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego. W przypadku najsilniejszych ekonomicznie gospodarstw dopłaty do działalności operacyjnej były ponad 34-krotnie wyższe od wypracowanego dochodu netto odpowiadającemu dochodowi z rodzinnego gospodarstwa rolnego, natomiast w pozostałych gospodarstwach dopłaty te stanowiły od 180% do 330% osiągniętego dochodu (patrz: Wykres 47).

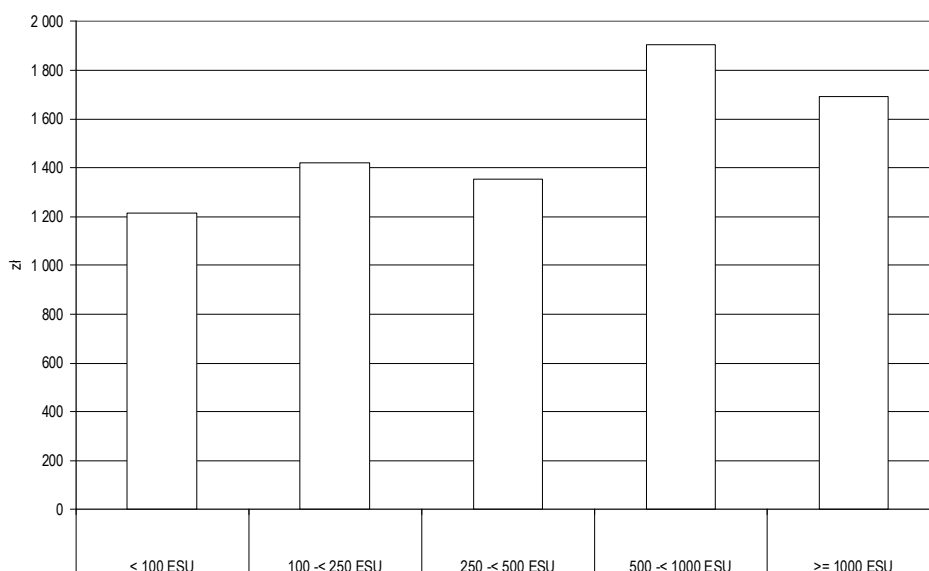
Wykres 47 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

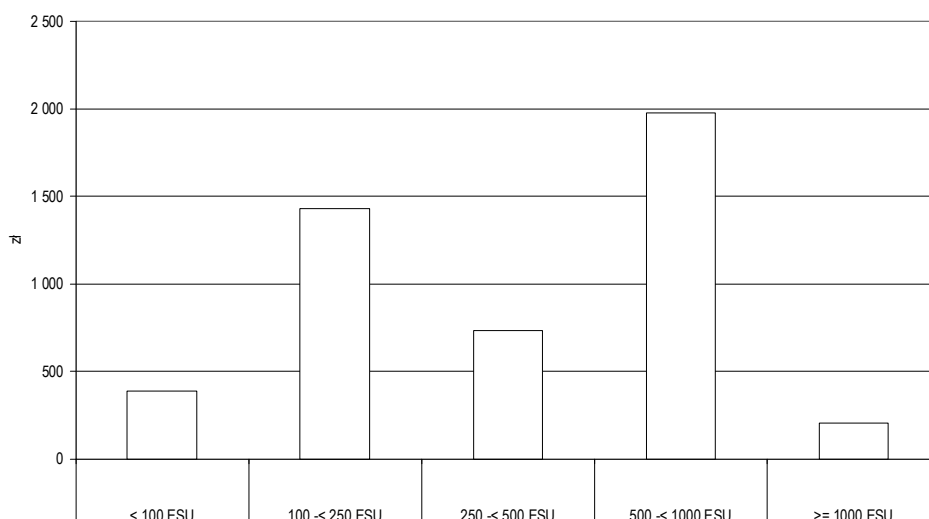
Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha UR wytworzyły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ (1 903 zł). Najstaniej pod tym względem wypadły gospodarstwa o wielkości ekonomicznej < 100 ESU, w których wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych była o 688 zł niższa od gospodarstw najmocniejszych (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

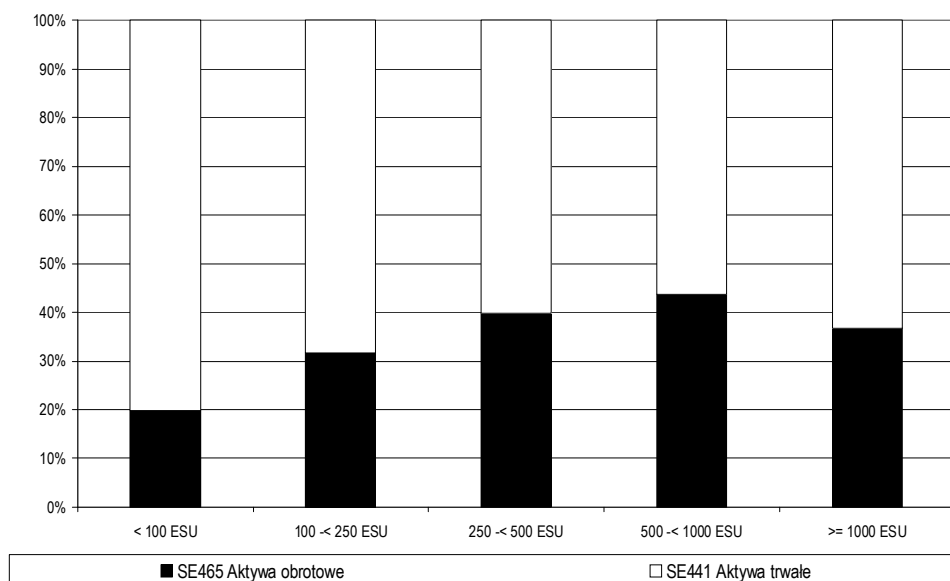
W 2009 roku najwyższą dochodowość ziemi osiągnęły gospodarstwa z grupy $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$. Wynosiła ona 1 979 zł na 1 ha UR i była niemal 10-krotnie wyższa od dochodowości gospodarstw pod tym względem najstabszych ($\geq 1\ 000$ ESU). Niska dochodowość ziemi (201 zł na 1 ha UR) w gospodarstwach $\geq 1\ 000$ ESU wynikała między innymi z wyższych obciążeń czynnikami zewnętrznymi w tych gospodarstwach (porównaj: Wykres 45 i Wykres 49).

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

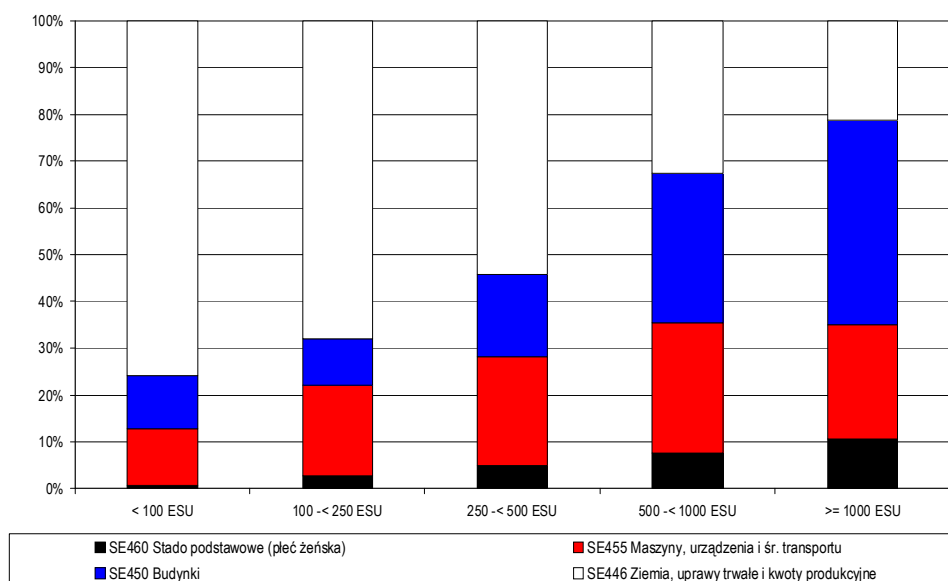
Gospodarstwa z osobowością prawną charakteryzowała stosunkowo korzystna struktura aktywów. Pomimo, że udział środków trwałych dominował w strukturze aktywów (patrz: Wykres 50) to udział środków obrotowych był znacznie wyższy niż w gospodarstwach indywidualnych. Najwyższy udział środków obrotowych zanotowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$, co między innymi przyczyniło się do wysokiej efektywności tych gospodarstw (porównaj: Wykres 39, Wykres 49).

Wykres 50   **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

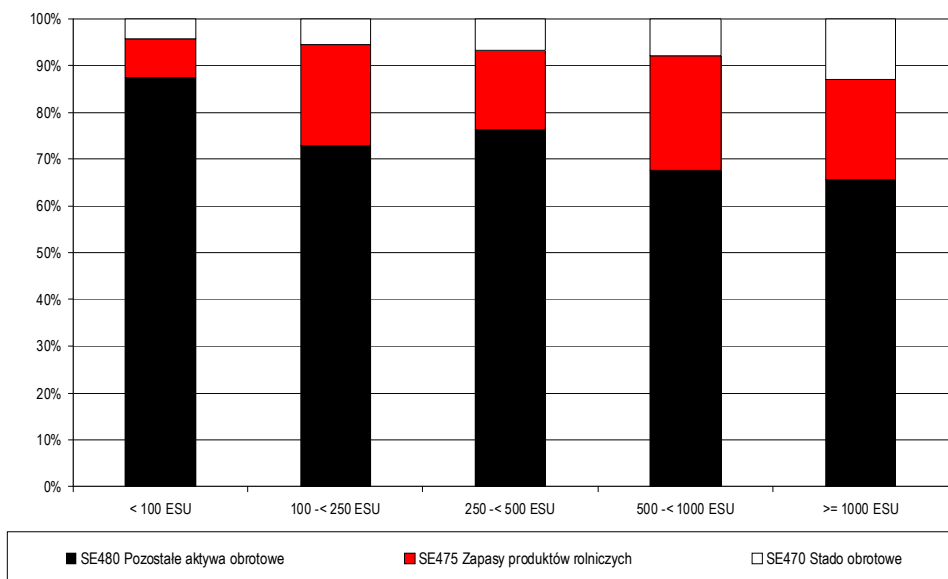
Porównując struktury środków trwałych we wszystkich omawianych grupach gospodarstw zauważa się przewagę wartości ziemi (76%) w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU. W gospodarstwach największych, relatywnie wysoki udział miały budynki (44% w strukturze środków trwałych), co związane było między innymi z posiadaniem inwentarzem żywym przez te gospodarstwa (porównaj: Wykres 29, Wykres 51). Gospodarstwa te miały też największe stado podstawowe, które stanowiło 11% w strukturze aktywów trwałych.

Wykres 51   **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

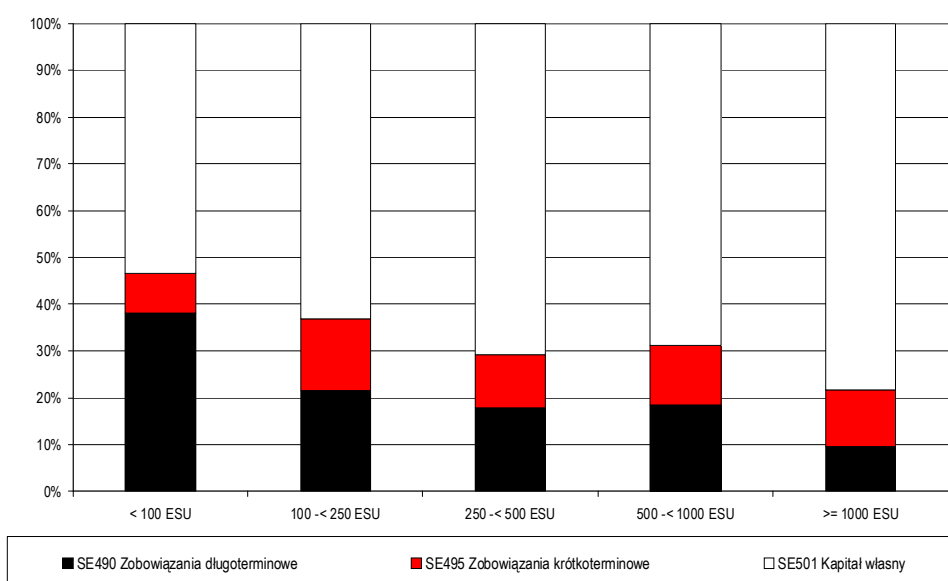
Interesujące jest to, że w strukturze środków obrotowych wszystkich omawianych grup gospodarstw najważniejszą pozycją były pozostałe aktywa obrotowe, na które złożyły się: wartość produkcji w polu (oziminy), należności krótkoterminowe i udziały gospodarstwa rolnego w innych jednostkach rolniczych i związanych z rolnictwem, gotówka w kasie i na bieżącym rachunku bankowym. W gospodarstwach największych ($\geq 1\ 000$ ESU) pozostałe środki obrotowe stanowiły ok. 66%, zaś w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU - 87% ogółu środków obrotowych. Najwyższy udział zapasów w wartości środków obrotowych gospodarstw wystąpił w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$ jak również w gospodarstwach $100 \leq \text{ESU} < 250$ i wynosił odpowiednio: 24% i 22%. Najniższy udział stada obrotowego w strukturze aktywów obrotowych zaobserwowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej < 100 ESU i był ponad trzykrotnie niższy, od tych aktywów w strukturze środków obrotowych gospodarstw o wielkości ekonomicznej $\geq 1\ 000$ ESU (patrz: Wykres 52).

Wykres 52   **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

We wszystkich analizowanych grupach gospodarstw udział kapitału własnego w pasywach wynosił od 53% w gospodarstwach < 100 ESU do 78% w gospodarstwach $\geq$ 1 000 ESU. Omawiane gospodarstwa różniły się również strukturą kredytów. W gospodarstwach $\geq$ 1 000 ESU kredyty krótkoterminowe i długoterminowe stanowiły odpowiednio: 12% i 10% w strukturze pasywów. Z pozycji funkcjonowania gospodarstwa korzystniejszą strukturą kredytów miały natomiast gospodarstwa < 100 ESU, które na bieżącą działalność zaciągnęły mniej kredytów krótkoterminowych (8% w strukturze pasywów), niż długoterminowych na działalność inwestycyjną (38% w strukturze pasywów) – patrz: Wykres 53.

Wykres 53   **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych z osobowością prawną według klas wielkości ekonomicznej**

3.3. Wnioski

1. Analizowana grupa gospodarstw z osobowością prawną jest dość jednorodna: są to gospodarstwa bardzo duże pod względem ekonomicznym i obszarowym. W badaniach znalazło się tylko 168 obiektów, dlatego z uwagi na małą liczebność próby i jej nie reprezentatywność, analizowane wyniki nie mogą być odnoszone do całej zbiorowości tychże gospodarstw funkcjonujących w Polsce.
2. Z przeprowadzonej analizy wynika, że w 2009 roku najlepsze wyniki ekonomiczne osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych. Ekonomiczne efekty diametralnie różniły się od osiąganych przez te gospodarstwa w latach poprzednich.
3. Analizując gospodarstwa pod względem wielkości ekonomicznej stwierdzono, że najlepsze rezultaty prowadzenia działalności rolniczej osiągnęły gospodarstwa z grupy $500 \leq \text{ESU} < 1\ 000$.
4. Zaobserwowane różnice w wynikach działalności poszczególnych grup gospodarstw z osobowością prawną wymagają pogłębionych analiz statystycznych w zbiorowości tych gospodarstw, a niniejsze opracowanie może być tylko przyczynkiem do przeprowadzenia tych analiz.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB